

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
Π.Μ.Σ.: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ - ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ**

Διπλωματική εργασία
Το Project στην εκπαίδευση. Επιχειρηματικότητα και ελεύθερος χρόνος

της
Ιακωβίδου Καρολίνα

Επιβλέπων Καθηγητής : **Νικολαντωνάκης Κωνσταντίνος** Αν. Καθηγητής ΠΤΔΕ/ΠΔΜ
Εξεταστές: **Κυρίδης Αργύριος**, Καθηγητής Τ.Ε.Π.Α.Ε. /Α.Π.Θ.
Φωτόπουλος Νικόλαος, Επ. Καθηγητής Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής
Πολιτικής/Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Φλώρινα, Ιούνιος 2018

Copyright © Ονοματεπώνυμο, 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Καρολίνα Ιακωβίδου

A.E.M.: 538

Ηλεκτρονική διεύθυνση: iakovid@gmail.com

Έτος εισαγωγής: 2015

Κατεύθυνση: Πολιτισμικές Σπουδές – Σημειωτική και Επικοινωνία

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: ***To Project στην εκπαίδευση. Επιχειρηματικότητα και ελεύθερος χρόνος***

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι το/τη συγγραφέα.

Ημερομηνία 6 - Ιουνίου - 2018

Η δηλούσα

Καρολίνα Ιακωβίδου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	4
ΠΙΝΑΚΕΣ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	11
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	16
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	19
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	19
Η ΜΕΘΟΔΟΣ PROJECT ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ	20
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ.....	27
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΗΚΟΤΗΤΑ - ΝΕΟΦΥΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΗΚΟΤΗΤΑ	29
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ	32
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ	34
Εισαγωγικά στοιχεία.....	35
I Εξώφυλλο.....	35
1 Εσωτερική Ανάλυση και Περιγραφή της επιχείρησης.....	36
2.Εξωτερική Ανάλυση της επιχείρησης και σχέδιο μάρκετινγκ.....	37
3.Διοικητικό πλάνο.....	38
4. Οικονομικό Πλάνο	38
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ.....	40
ΒΙΩΣΙΜΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΥΚΤΥΟ.....	40
ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	45
Α. ΓΕΝΙΚΑ	45
Β. ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	49
Βασικές ενότητες του Project.....	49
1. Έναρξη του Project.....	49
2. Συγκρότηση της ομάδας.....	50
3. Επιλογή του θέματος - Σχεδιασμός, οργάνωση και προγραμματισμός των εργασιών. 50	
4. Ερωτήματα και Θεματικές ενότητες	54

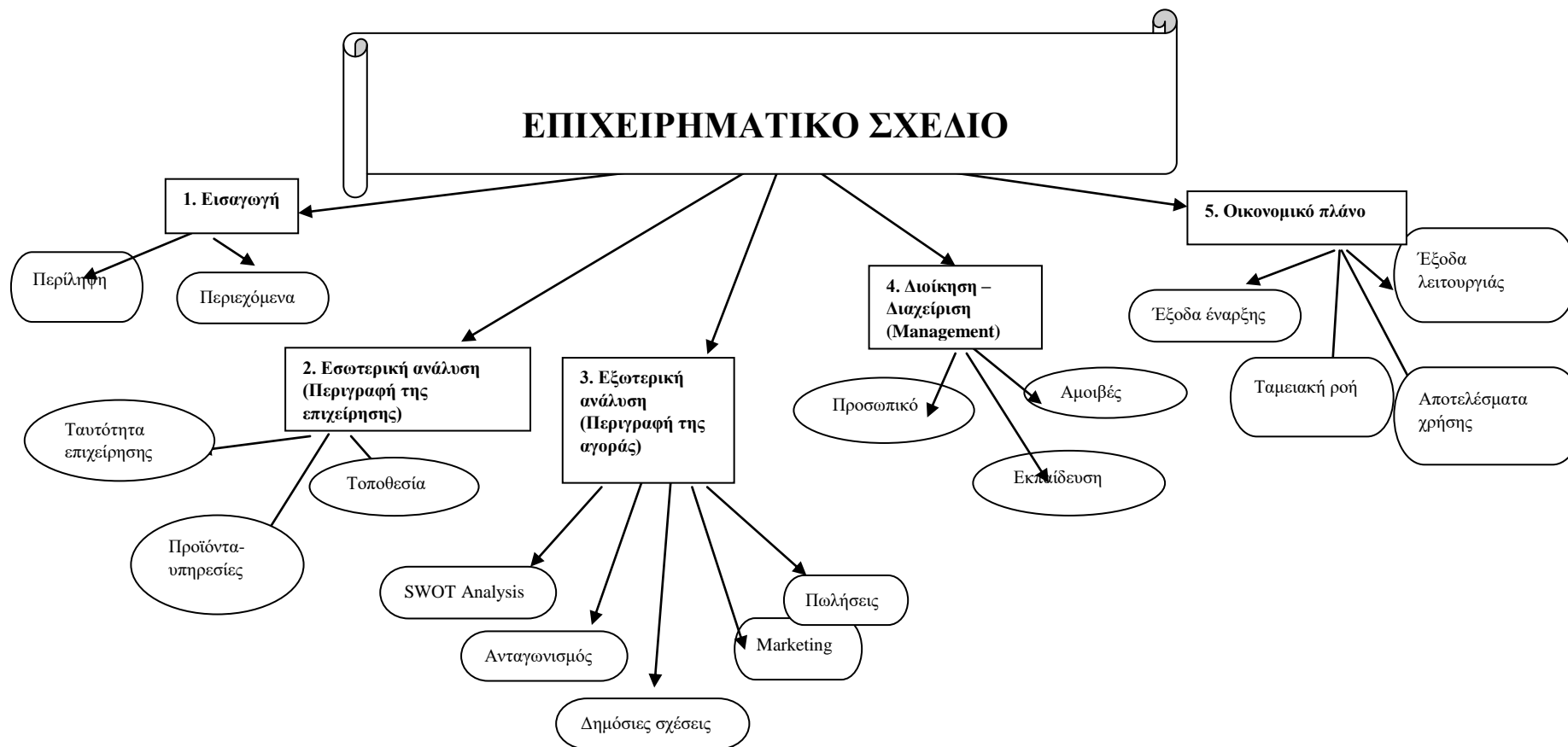
5. Υλοποίηση των εργασιών - διάλειμμα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης	57
6. Παρουσίαση των εργασιών και Αξιολόγηση	61
Γ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	63
ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	66
Α. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	66
Β. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΜΕΛΕΤΗ.....	69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	72

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1 : ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΜΕΘΟΔΟ ΤΟΥ PROJECT.

ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥ PROJECT	ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΘΕΜΑΤΟΣ ΣΕ ΩΡΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΧΙΚΕΣ	ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
Γνωριμία /έναρξη Συγκρότηση ομάδας Προσέγγιση & Επιλογή του θέματος Σχεδιασμός, οργάνωση, Στόχοι & Προγραμματισμός των εργασιών	3	Καταιγισμός ιδεών Εισήγηση Συζήτηση Ερωτοαπαντήσεις	Πίνακας
Ερωτήματα και Θεματικές ενότητες Α. Επιχειρηματικότητα Β. Καινοτομία	6	Συζήτηση/ Εισήγηση Μελέτη περίπτωσης Καταιγισμός ιδεών Χαρτογράφηση ιδεών	Πίνακας Φυλλάδια περιπτώσεων Προσχέδιο σε χαρτόνια
Υλοποίηση των εργασιών	5	Βιβλιογραφική ερευνά Χαρτογράφηση ιδεών	Ομάδες εργασίας
Διάλειμμα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης	3	Συζήτηση	Πίνακας
Ολοκλήρωση των εργασιών	5	Βιβλιογραφική ερευνά	Ομάδες εργασίας
Παρουσίαση των εργασιών Αξιολόγηση	3	Παιχνίδια ρολών Εισήγηση	
Σύνολο	25		

Πίνακας 2 : ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΤΥΠΙΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Πίνακας 3 : ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - SWOT ANALYSIS

Εσωτερικό περιβάλλον	+	-	Εξωτερικό περιβάλλον				
Πλεονεκτήματα			Τοπική κοινωνία/ κοινό	Πολιτικό Κοινωνικό περιβάλλον πλαίσιο	Ανταγωνιστές	Φυσικό περιβάλλον	Οικονομικό περιβάλλον
Υποδομές	3	1	0	0	+	++	-
Προσωπικό	6	2	+++	++	0	+	--
Τοποθεσία	8	0	++	+++	++	+	0
Περιεχόμενο	9	0	+++	+++	+++		0
Όνομα	8	0	+++	++	+++		0
Μειονεκτήματα							
Ταχύτητα	6	1	++	++	++	0	-
Χρηματοδότηση	2	8	--	+	---	+	---
Ποιότητα	6	1	+++	+	++	0	-
Καινοτομία	5	0	++	0	+++	0	0
Σύνολο			18/2 Ευκαιρία	14/0	16/3	5/0	0/8 κίνδυνος

Πίνακας 4 : ΚΑΜΒΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Βασικοί Συνεργάτες	Βασικές Δραστηριότητες	Πρόταση Αξίας	Σχέση με πελάτες	Πελάτες
	Βασικοί Πόροι		Κανάλι Διανομής	
Έξοδα		Έσοδα		

Πίνακας 5 : ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΑΡΤΕΛΑΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΡΟΛΩΝ

	Επενδυτής Α	Επενδυτής Β	Επενδυτής Γ	Επενδυτής Δ	Επενδυτής Ε
Επιχειρηματική ιδέα					
Προϊόν					
Όραμα					
Στόχοι					
Στρατηγική					
Ανταγωνισμός					
Σχέδιο μάρκετινγκ					
Προσωπικό					
Προϋπολογισμός έναρξης					
Προϋπολογισμός λειτουργίας					

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αυτή αναφέρεται σε ένα σχέδιο διδασκαλίας με τη μέθοδο του project, όπου προτείνεται στους εκπαιδευόμενους να αναπτύξουν μια επιχειρηματική ιδέα, με θέμα την δημιουργία μιας διαδικτυακής εφημερίδας στην οποία θα αρθρογραφούν στον ελεύθερο τους χρόνο με σκοπό να προσελκύσουν αναγνώστες και χορηγούς. Το project αυτό, είναι σχεδιασμένο για να εφαρμοστεί σε τελειόφοιτους φοιτητές των παιδαγωγικών επιστήμων και η προσέγγιση του θέματος γίνεται μέσα από την παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου. Η διεξαγωγή του project γίνεται μέσα από ομαδικές διεργασίες με την χρήση συμμετοχικών τεχνικών διδασκαλίας. Βασικοί στόχοι του project αποτελούν η διαμόρφωση, η σύνταξη και η ανάπτυξη των επιμέρους συστατικών ενός επιχειρηματικού σχεδίου από τους εκπαιδευόμενους, ώστε να έρθουν σε επαφή με την δημιουργική επιχειρηματικότητα.

Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται όλα τα στάδια διεξαγωγής της μεθόδου project, που περιλαμβάνουν τη συγκρότηση των ομάδων, το σχεδιασμό, την οργάνωση, τον προγραμματισμό, την υλοποίηση, την παρουσίαση και αξιολόγηση των εργασιών. Ακόμη, γίνεται αναφορά, σε τροποποιήσεις που μπορούν να πραγματοποιηθούν στο αρχικό project, στις διδακτικές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν, στις πιθανές δυσκολίες που μπορεί να συμβούν και στον τρόπο υπέρβασής τους. Το project που σχεδιάστηκε έχει συνολική διάρκεια 25 ώρες και μέσα από ομαδικές διεργασίες, δημιουργείται το τελικό προϊόν, που είναι μια ολοκληρωμένη επιχειρηματική πρόταση σε έντυπη μορφή. Η διδασκαλία του επιχειρηματικού σχεδιασμού με την μέθοδο project, εντάσσεται στο χώρο των οικονομικών επιστημών αλλά φιλοδοξεί μέσα από την εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα να προάγει αξίες και στάσεις ζωής που σχετίζονται με την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου μέσα από την δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου.

Λέξεις- Κλειδιά: μέθοδος project, συμμετοχικές τεχνικές, επιχειρηματικό σχέδιο, εκπαίδευση ενηλίκων, ομαδική εργασία, επιχειρηματικότητα, ελεύθερος χρόνος.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ένα από τα θέματα της οικονομικής επικαιρότητας, που απασχολούν ολοένα και περισσότερο τους ειδικούς επιστήμονες και ερευνητές είναι η επιχειρηματικότητα. Όπως αναφέρει ο Σταύρος Ιωαννίδης (2001) στο βιβλίο του *Επιχείρηση και Επιχειρηματικότητα*, με τον όρο αυτό, εννοείται η ικανότητα οργάνωσης και σχεδιασμού όλων των απαραίτητων διαδικασιών προκειμένου να υλοποιηθεί ένα επιχειρηματικό εγχείρημα στην πράξη, μέσα από την εκκίνηση και την λειτουργία μιας επιχείρησης. Το επιχειρηματικό εγχείρημα ως διαδικασία συνδέεται με την επιχειρηματική ευκαιρία και την καινοτομία, ενώ η πράξη του να είσαι επιχειρηματίας συνεπάγεται και την ιδιοκτησία της επιχείρησης και των μέσων παραγωγής (Ιωαννίδης, 2001).

Η λέξη επιχειρηματίας εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο γαλλικό λεξικό με τίτλο *Dictionnaire Universel de Commerce* που συνέταξε ο Jacques des Bruslons το 1723. Στην Αγγλική γλώσσα η λέξη εμφανίστηκε γύρω στο 1850, ενώ η επιχειρηματικότητα ως έννοια καθιερώθηκε τη δεκαετία του 1920. Όπως αναφέρει ο Roy Church, οι πρώτοι επιχειρηματίες χρονολογείται ότι εμφανίστηκαν στην αγορά τον 18^ο – 19^ο αιώνα στην Γαλλία και στην Αγγλία, ειδικά μετά την Γαλλική και την Βιομηχανική επανάσταση, λόγω των κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών που επήλθαν το διάστημα αυτό. Επί της ουσίας, τονίζει ο Church (2005), οι πρώτοι επιχειρηματίες, ήταν άνθρωποι με αρκετά εξειδικευμένες γνώσεις, που πριν την επανάσταση είχαν σχέση με το εμπόριο ή παρείχαν υπηρεσίες στους κεφαλαιοκράτες. Το ξεκίνημα της επιχειρηματικότητας βασίστηκε σε δικούς τους οικονομικούς πόρους, διότι οι έχοντες την εποχή εκείνη το διαθέσιμο κεφάλαιο προς επένδυση ήταν απρόθυμοι να το επενδύσουν.

Σύμφωνα με το βιβλίο του Λευτέρη Τσουλφίδη, *Ιστορία Οικονομικής Θεωρίας και Πολιτικής* (2004), το ίδιο διάστημα, και για τους ίδιους λόγους, κάνουν την εμφάνιση τους στην οικονομία, η μισθωτή εργασία και ο καπιταλισμός ως οικονομικό σύστημα οργάνωσης. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο επιχειρηματίας αποτελεί το φαινόμενο της τότε εποχής και η επιχειρηματικότητα αντικείμενο μελέτης για την οικονομική επιστήμη, έτσι στα τέλη του 17^{ου} και στις αρχές του 18^{ου} ο Richard Cantillon και ο Adam

Smith, ξεκίνησαν να διερευνούν το θέμα με τα έργα τους να θεωρούνται θεμελιώδη ακόμη και σήμερα στην κλασική οικονομική θεωρία. Ο Adam Smith έθεσε τα θεμέλια της κλασικής οικονομικής θεωρίας της ελεύθερης αγοράς, ενώ ο Richard Cantillon έδωσε πρώτος τον ορισμό του επιχειρηματία, ως ένα πρόσωπο που λειτουργεί στην αγορά, είναι φορέας εκμετάλλευσης κινδύνου που διαθέτει οικονομικούς πόρους προκειμένου να αξιοποιήσει ευκαιρίες και να μεγιστοποιήσει την οικονομική απόδοση.

Στις αρχές του 19ου αιώνα ο Γάλλος οικονομολόγος του Jean-Baptiste Say έδωσε έναν ευρύ ορισμό για την επιχειρηματικότητα, λέγοντας ότι οι επιχειρηματίες δημιουργούν κάτι νέο ή κάτι διαφορετικό με αποτέλεσμα να αλλάζουν ή να μετασχηματίζουν αξίες. Έτσι έχουμε για πρώτη ίσως φορά την έννοια της καινοτομίας να συνδέεται με την επιχειρηματικότητα και την παραγωγή των αγαθών. Με λίγα λόγια, όπως αναφέρει ο Γεώργιος Ευδωρίδης στο βιβλίο του *Οικονομική Σταθεροποίηση και Ανάπτυξη* (2005), ο Νόμος του Say επικεντρώνεται στο κόστος παραγωγής και στην προσφορά των αγαθών η οποία προηγείται της κατανάλωσης και δημιουργεί την ζήτηση για άλλα αγαθά. Έτσι ο Say εντοπίζει τους επιχειρηματίες ως κινητήρια δύναμη οικονομικής ανάπτυξης, τονίζοντας τον παραγωγικό τους ρόλο στην οικονομία, διαθέτοντας πόρους σε τομείς που είναι πιο παραγωγικοί.

Από τα τέλη του 19ου μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα, η μελέτη της επιχειρηματικότητας αγνοήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τους ερευνητές ενώ άρχισε η άνοδος της νεοκλασικής Κευσιανής αντίληψης στην οικονομία, γνωστή και ως οικονομικά της ζήτησης (Τσουλφίδης, 2004). Την δεκαετία του 1930 ο Joseph Schumpeter και άλλοι αυστριακοί οικονομολόγοι όπως ο Carl Menger, ο Ludwig von Mises και ο Friedrich von Hayek, άσκησαν έντονη κριτική στην Κευσιανή οικονομική σκέψη και ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με την μελέτη της επιχειρηματικότητας την οποία και επανάφεραν ως θέμα στο προσκήνιο της οικονομικής επιστήμης.

Ο οικονομολόγος Joseph Schumpeter (1883-1950) ήταν ο πρώτος μελετητής που προσπάθησε σοβαρά να θεωρητικοποιήσει την σημασία του επιχειρηματικού πνεύματος. Όλες οι σκέψεις του Schumpeter αποτυπώνονται στο έργο του *Δοκίμια: για τους επιχειρηματίες, τις καινοτομίες, τους κύκλους των επιχειρήσεων και την εξέλιξη του καπιταλισμού*, μέσα από το οποίο, υποστηρίζει ότι η καινοτομία και η

τεχνολογική αλλαγή ενός έθνους, προέρχονται από το ανήσυχο πνεύμα και τις ικανότητες των επιχειρηματιών, που επενδύοντας στην έρευνα για την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών, συμβάλλουν καταλυτικά στην ανάπτυξη της οικονομίας.

Ο Schumpeter (1934), είδε στο πρόσωπο του επιχειρηματία, την πρόθεση και την ικανότητα, να μετατρέψει μια νέα ιδέα σε μια επιτυχημένη καινοτομία, την οποία και θα ενσωματώσει στην παραγωγική διαδικασία μέσα στην οικονομία. Η εισαγωγή κάθε είδους καινοτομιών συμβάλει την αύξηση της παραγωγικότητας και με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η κερδοφορία. Έτσι το κέρδος για τον επιχειρηματία, προέρχονται από την καινοτομία και όχι από την εκμετάλλευση της εργασίας ή κάποια ενσωματωμένη αξία στο κεφάλαιο.

Εν ολίγοις, για τον Schumpeter, η καινοτομία, συμβάλει στην δημιουργία νέων προϊόντων και δίνει στον καπιταλιστή που την εκμεταλλεύεται ένα σημαντικό πλεονέκτημα, το οποίο διαρκεί μέχρι την αντιγραφή της καινοτομίας από τους ανταγωνιστές. Ο Schumpeter, στο έργο του, χαρακτηρίζει τον επιχειρηματία ως παραγωγικό καινοτόμο επαναστάτη, που χωρίς να ανήκει σε κάποια κοινωνική ή οικονομική τάξη, και χωρίς να μπορεί να μεταβιβάσει τις ικανότητες του, αποτελεί τον μοχλό της οικονομικής ανάπτυξης. Ο επιχειρηματίας για τον Schumpeter, έχει ως κίνητρο την προσωπική επιτυχία και την απόλαυση της ζωής, που πηγάζει από τη χαρά της δημιουργίας και την επίτευξη των στόχων, δεν τον χαρακτηρίζει η νοοτροπία αρπαγής του πλούτου από την κοινωνία αλλά μια διάθεση ανατροπής της στατικότητας των πραγμάτων.

Η υπόθεση του Schumpeter ότι η επιχειρηματικότητα οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη αποτελεί αντικείμενο συζήτησης ακόμα και σήμερα στην ακαδημαϊκή κοινότητα, ειδικά μετά την επικράτηση των Κευνσιανών οικονομικών που οδήγησαν στην βουβή οικονομική κρίση της δεκαετίας του '70. Μετά την δεκαετία αυτή επικράτησαν κάποια νέα ρεύματα στην οικονομική επιστήμη όπως οι Μονεταριστές και οι Νέοι Κλασικοί οικονομολόγοι, με την άποψη του Schumpeter όμως για την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα να παραμένει πάντα επίκαιρη (Ευδωρίδης, 2005).

Από την δεκαετία του 2000 και μετά, σύμφωνα με το βιβλίο *Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία* των Γιώργου Χατζηκωνσταντίνου και Ηρακλή Γωνιάδη (2009), η χρήση

του όρου *επιχειρηματικότητα* επεκτάθηκε και άρχισε να χρησιμοποιείται για να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο ένα άτομο ή μια ομάδα εντοπίζουν νέες ευκαιρίες, τις αξιολογούν ως βιώσιμες και στη συνέχεια αποφασίζουν να τις αναπτύξουν σε νέα προϊόντα ή υπηρεσίες, να τις υλοποιήσουν σε νέες επιχειρήσεις ή βιομηχανίες και να δημιουργήσουν πλούτο. Το ίδιο διάστημα η επιχειρηματικότητα, εκτός από τις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, άρχισε να συμπεριλαμβάνει στο σύνολο της και την κοινωνική επιχειρηματικότητα, στην οποία αναζητούνται επιχειρηματικοί στόχοι παράλληλα με τους πολιτιστικούς, περιβαλλοντικούς, επιστημονικούς και ανθρωπιστικούς σκοπούς.

Από το 2008 έχουν ξεκινήσει να λαμβάνουν χώρα πολλές εκδηλώσεις που έχουν στόχο την έκθεση των ανθρώπων στα οφέλη της επιχειρηματικότητας και τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την επιχειρηματική διαδικασία. Οι δραστηριότητες αυτές επικεντρώνονται στον σχεδιασμό, στην έναρξη και στην καλή λειτουργία των επιχειρήσεων, στοιχεία που θεωρούνται πλέον απαραίτητα, ειδικά τα τελευταία χρόνια που αρκετές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν προβλήματα λόγω της οικονομικής κρίσης.

Όπως αναφέρεται στο βιβλίο *Επιχειρηματικότητα και Εκπαίδευση* του Παναγιώτη Πετράκη (2012), η ανάπτυξη των δεξιοτήτων που σχετίζονται με τις επιχειρηματικές ευκαιρίες στις μέρες μας έχει αρχίσει να θεωρείται πλέον απαραίτητη, και αρκετοί υποστηρίζουν ότι θα έπρεπε να προσφέρονται δωρεάν μαθήματα κατάρτισης για την επιχειρηματικότητα μέσα από την υποχρεωτική εκπαίδευση και το πανεπιστήμιο, με την προοπτική να συμβάλει καταλυτικά στην εξέλιξη της κοινωνίας. Έτσι όλο και περισσότερο ενισχύεται η άποψη ότι ένα νέο μάθημα, σχετικό με την επιχειρηματικότητα επιβάλλεται να κάνει την εμφάνιση του στο ωρολόγιο πρόγραμμα των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων. Το μάθημα αυτό θα φέρει τον τίτλο Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα, θα περιλαμβάνει βασικές γνώσεις σχετικά με την σχεδίαση και την εφαρμογή επιχειρηματικών εγχειρημάτων, ενώ θα είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες και το γνωστικό αντικείμενο της κάθε σχολής, ώστε να μπορεί να γίνει κατανοητό και να προσφέρει δημιουργικές ευκαιρίες στους φοιτητές και στις φοιτήτριες, μετά την αποφοίτηση τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή πραγματεύεται ένα σχέδιο διδασκαλίας συνολικής διάρκειας 25 ωρών, το οποίο βασίζεται στην μέθοδο του Project και αφορά την εκπαίδευση φοιτητών σε θέματα επιχειρηματικού σχεδιασμού. Ο επιχειρηματικός σχεδιασμός θα πραγματοποιηθεί μέσα από ομαδικές διεργασίες, όπου οι εκπαιδευόμενοι θα κληθούν να αναπτύξουν μια επιχειρηματική ιδέα και να εκπονήσουν γραπτά το δικό τους επιχειρηματικό σχέδιο. Το επιχειρηματικό σχέδιο που θα αποτελέσει το τελικό προϊόν του Project, θα αφορά την ίδρυση και λειτουργία μιας διαδικτυακής εφημερίδας, της οποίας την επιμέλεια και την απολυτή ευθύνη, θα έχει η ομάδα των φοιτητών που την δημιούργησε. Η διαδικτυακή εφημερίδα, στην οποία οι εκπαιδευόμενοι θα αρθρογραφούν στον ελεύθερο τους χρόνο, θα παρέχει ποιοτικές πληροφορίες στο κοινό με σκοπό να προσελκύσει αναγνώστες και χορηγούς.

Παρόμοια σχέδια διδασκαλίας έχουν δημιουργηθεί από την συγγραφέα της παρούσας εργασίας, έχουν εφαρμοστεί στην πράξη δίνοντας ικανοποιητικά αποτελέσματα κατά την αξιολόγηση τους στην εκπαίδευση ενήλικων και έχουν δημοσιευθεί στο παρελθόν σε επιστημονικά συνέδρια. Ουσιαστικά η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί συνέχεια της διαδικασίας αυτής και το συγκεκριμένο Project ως σκοπό να φέρει τους εκπαιδευόμενους, πιο κοντά στην επιχειρηματικότητα, μέσα από την παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου.

Ο σχεδιασμός του project, έγινε προκειμένου να επιτευχθούν οι βασικοί στόχοι της διδασκαλίας για την επιχειρηματικότητα σε επίπεδο γνώσεων, ικανοτήτων και στάσεων που αφορούν κυρίως τη διαμόρφωση, τη σύνταξη και την ανάπτυξη των επιμέρους συστατικών ενός επιχειρηματικού σχεδίου από τους εκπαιδευόμενους. Το θέμα του project εντάσσεται από επιστημονικής απόψεως στο χώρο των οικονομικών επιστημών, της επικοινωνίας και των πολιτισμικών σπουδών και αποτελεί ένα project δράσης, προτρέποντας τους συμμετέχοντες μέσα από την παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου να έρθουν πιο κοντά στην δημιουργική επιχειρηματικότητα. Η σύνταξη του επιχειρηματικού σχεδίου, κρίνεται αναγκαία πριν από κάθε επιχειρηματικό εγχείρημα και περιλαμβάνει σε γραπτή μορφή, την ανάλυση της επιχειρηματικής ιδέας σε επιμέρους τμήματα. Έτσι λοιπόν μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία του Project

οι εκπαιδευόμενοι, εκτιμάται ότι θα αναπτύξουν δεξιότητες μέσα από ομαδικές διεργασίες και θα κατακτήσουν με βιωματικό τρόπο τις απαραίτητες γνώσεις ώστε να έρθουν σε επαφή με την δημιουργική επιχειρηματικότητα σχεδιάζοντας την δική τους ολοκληρωμένη επιχειρηματική πρόταση σε έντυπη μορφή.

Στην εργασία αυτή περιγράφονται όλες οι φάσεις ανάπτυξης ενός Project με την σειρά που αναφέρονται παρακάτω, ενώ γίνεται αναφορά, σε πιθανές τροποποιήσεις, στις διδακτικές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν, σε πιθανές δυσκολίες που μπορεί να υπάρξουν και στον τρόπο υπέρβασής τους. Στο πρώτο στάδιο του Project γίνεται η συγκρότηση των ομάδων, η εισήγηση του θέματος και η επιλογή της επιχειρηματικής ιδέας. Στην συνέχεια ακολουθεί ο σχεδιασμός, η οργάνωση και ο προγραμματισμός των εργασιών, η υλοποίηση των εργασιών, η ολοκλήρωση των εργασιών, η παρουσίαση των εργασιών και η αξιολόγηση του Project. Επίσης κατά τη διάρκεια των εργασιών του Project πραγματοποιούνται διαλείμματα ανατροφοδότησης και ενημέρωσης.

Κατά τη διάρκεια του project, παρουσιάζονται στους εκπαιδευόμενους, με την χρήση συμμετοχικών τεχνικών εκπαίδευσης, διάφορα θέματα της οικονομικής επιστήμης που σχετίζονται με την καινοτομία, την επιχειρηματικότητα και την εκπόνηση του επιχειρηματικού σχεδίου. Η προσέγγιση του θέματος στους εκπαιδευόμενους γίνεται μέσα από την παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου, η οποία σχετίζεται άμεσα με την επιστήμες της αγωγής, τις πολιτισμικές σπουδές και την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Ο συγκεκριμένος τρόπος προσέγγισης θεωρείται ότι θα προκαλέσει το έντονο ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων, ώστε να συμμετάσχουν ενεργά στις διεργασίες του project. Η δημιουργία ενός επιχειρηματικού μοντέλου για διαδικτυακές εφημερίδες, επιλέχθηκε ως μια απλή επιχειρηματική ιδέα, χαμηλού ρίσκου, χωρίς ιδιαίτερα αυξημένα έξοδα ίδρυσης και λειτουργίας, που σχετίζεται με την επικοινωνία και την χρήση του διαδικτύου ως χώρο καθημερινής έκφρασης και επικοινωνίας του σύγχρονου ανθρώπου.

Το Project, σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία, είναι μια βιωματική μέθοδος εκπαίδευσης και η μάθηση πηγάζει μέσα από την εμπειρία που αποκτούν τα μέλη με την ενεργό συμμετοχή τους στις ομαδικές διαδικασίες. Βασικά στοιχεία της μεθόδου Project αποτελούν η ελευθερία των μελών να συζητούν, να ανταλλάσσουν απόψεις, να συλλέγουν πληροφορίες, να συμμετέχουν από κοινού στην λήψη αποφάσεων και

στην διαμόρφωση των αποτελεσμάτων. Τα θεμέλια στα οποία στηρίχθηκε η εφαρμογή της μεθόδου Project βρίσκονται στο προοδευτικό και παιδαγωγικό κεντρικό κίνημα στην εκπαίδευση και στα σχολεία εργασίας. Στην Ελληνική γλώσσα ο όρος Project έχει αποδοθεί μέχρι στιγμής ως σχέδιο εργασίας και ως βιωματική επικοινωνιακή διδασκαλία. Ωστόσο οι όροι αυτοί δεν εκφράζουν αληθινά το νόημα και το περιεχόμενο της μεθόδου και έχει επικρατήσει η λέξη Project να καλύπτει σημασιολογικά και την ελληνική απόδοση της μεθόδου.

Η μέθοδος Project είναι μία ομαδική ανοιχτή διεργασία μάθησης, τα όρια και οι διαδικασίες της οποίας δεν είναι αυστηρά καθορισμένα, ενώ σημαντικό ρόλο παίζουν οι ανάγκες, οι προδιαθέσεις, τα ενδιαφέροντα και τα βιώματα αυτών που συμμετέχουν. Για τον λόγο αυτό δύσκολα μπορεί να δοθεί ένας ορισμός που να περιγράφει με ακρίβεια όλες τις διαστάσεις της μεθόδου και μόνο μέσα από την επαφή με την ίδια τη μέθοδο, την προσωπική συμμετοχή και την εμπάθυνση στα γνωρίσματα της μπορεί να αντιληφθεί κανείς μέχρι που φτάνουν τα όρια και οι δυνατότητες της. Η μέθοδος του Project, βασίζεται στην διαθεματική προσέγγιση και απέχει από τον κλασικό τρόπο διδασκαλίας γιατί υποστηρίζεται από μεθόδους ενεργητικής απόκτησης της γνώσης, όπως οι συμμετοχικές τεχνικές εκπαίδευσης, οι οποίες εφαρμόζονται κατά τη διδασκαλία και εξειδικεύονται σε διαθεματικές δραστηριότητες και σχέδια εργασίας. Η Διαθεματική Προσέγγιση στο συγκεκριμένο Project δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο να συγκροτήσει ένα ενιαίο σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων που θα του επιτρέψει να αναπτύξει την προσωπική του άποψη για τα θέματα που σχετίζονται με τον επιχειρηματικό σχεδιασμό.

Το project αυτό, σχεδιάστηκε με σκοπό να εφαρμοστεί στην πράξη, ως μέθοδος διδασκαλίας του επιχειρηματικού σχεδιασμού σε φοιτητές των Παιδαγωγικών Σχολών, επιδιώκοντας να αποτελέσει μια ενδιαφέρουσα διαδικασία, όπου η μάθηση θα επέλθει με ευχάριστο, δημιουργικό και αποτελεσματικό τρόπο μέσα από ομαδικές διεργασίες. Η εργασία αυτή επιδιώκει να αποτελέσει ένα χρήσιμο διδακτικό εργαλείο, στην εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα, αλλά και να προάγει αξίες και στάσεις ζωής που σχετίζονται με την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου και τον ελεύθερο χρόνο.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σύμφωνα με τον Σταμάτη Αλαχιώτη (2002), με τον ορό Διαθεματική Προσέγγιση της γνώσης θεωρείται η ολιστική κατάκτηση της γνώσης και η εφικτή οριζόντια διασύνδεση των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων μέσα από την μελέτη διαφορετικών επιστημονικών πεδίων χωρίς να καταργείται η αυτονομία και οι διαχωριστικές γραμμές της κάθε θεματικής ενότητας. Η Διαθεματική Προσέγγιση δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο να συγκροτήσει ένα ενιαίο σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων που θα του επιτρέψει να αναπτύξει την προσωπική του άποψη για τα θέματα που σχετίζονται με ζητήματα της καθημερινής ζωής και να διαμορφώσει την δική του κοσμοθεωρία και κοσμοαντίληψη (Αλαχιώτης, 2002). Αυτό συμβαίνει διότι η προσπάθεια της ολιστικής προσέγγισης της γνώσης προκαλεί το ενδιαφέρον του εκπαιδευομένου, ενώ ταυτόχρονα, ανταποκρίνεται στην πολύπλευρη κοινωνική πραγματικότητα, στις συμπεριφορές και στις εμπειρίες του (CIDREE, 1999, Frey, 1998).

Η μέθοδος του Project, όπως αναφέρεται από την Παρασκευή Βασάλα (2011), βασίζεται στην διαθεματική προσέγγιση, απέχει από τον κλασικό τρόπο διδασκαλίας και υποστηρίζεται από μεθόδους ενεργητικής απόκτησης της γνώσης, οι οποίες εφαρμόζονται κατά τη διδασκαλία και εξειδικεύονται σε διαθεματικές δραστηριότητες και σχέδια εργασίας. Με αυτό τον τρόπο αναπροσαρμόζονται οι στόχοι, ενισχύεται η γενική παιδεία και η ποιότητα της εκπαίδευσης.

Οι θεματικές ενότητες και οι προεκτάσεις τους, που πλαισιώνουν το θεωρητικό υπόβαθρο αυτής της διπλωματικής εργασίας, προέρχονται από τα γνωστικά πεδία της οικονομικής και της παιδαγωγικής επιστήμης. Επειδή όμως το σχέδιο διδασκαλίας προορίζεται για φοιτητές των παιδαγωγικών επιστήμων που εκ των πραγμάτων είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με την παιδαγωγική επιστήμη, θα δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στα κομμάτια που σχετίζονται με το πεδίο της επιχειρηματικότητας και των

οικονομικών επιστήμων. Η Διαθεματική Προσέγγιση της γνώσης αποτελεί μια από τις βασικές αρχές της μεθόδου του Project, η οποία κρίθηκε ιδανική και επιλέγηκε για την διδασκαλία του επιχειρηματικού σχεδίου σε ενήλικες στο παρελθόν, όπως αναφέρεται στα πρακτικά του 1^{ου} Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου Δια Βίου Μάθησης από την συγγραφέα της παρούσας εργασίας, Καρολίνα Ιακωβίδου (2015).

Η ΜΕΘΟΔΟΣ PROJECT ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Οι συμμετοχικές τεχνικές στην εκπαιδευτική διαδικασία, σύμφωνα με τον M. Brigge (2000), έχουν πολύ λίγα κοινά γνωρίσματα με τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας, που βασίζεται στις συμπεριφοριστικές θεωρίες, όπου η γνώση μεταδίδεται αποκλειστικά από τον καθηγητή, όπως συμβαίνει με την τεχνική της εισήγησης. Η χρήση των συμμετοχικών τεχνικών υποστηρίζεται από τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης, οι οποίες δίνουν έμφαση στην ενεργή και εποικοδομητική μάθηση. Οι θεωρίες αυτές είναι οι γνωστικές εποικοδομητικές θεωρίες, οι θεωρίες κοινωνικής μάθησης και οι ανθρωπιστικές θεωρίες. Στις γνωστικές εποικοδομητικές θεωρίες σημαντικό ρόλο παίζει η αξιοποίηση των γνώσεων που ήδη υπάρχουν για την κατανόηση και τη κατάκτηση της νέας γνώσης. Στις θεωρίες κοινωνικής μάθησης θεωρείται σημαντική η αλληλεπίδραση ανάμεσα στο άτομο και το περιβάλλον του, ενώ στις ανθρωπιστικές θεωρίες σημασία έχει η ελεύθερη και αυθόρμητη έκφραση μέσα στην τάξη (Brigge, 2000).

Σε γενικές γραμμές, και στις τρεις παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις, υπάρχει μια κοινή συνισταμένη η οποία ονομάζεται ενεργητική μάθηση και την χαρακτηρίζουν η ενεργή συμμετοχή των μαθητών/τριών, η ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών/τριών στην ανάλυση, σύνθεση και αξιολόγηση αποτελεσμάτων, η συμμετοχή των μαθητών/τριών σε δραστηριότητες συζήτησης και προσωπικής έκφρασης, ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις αξίες και στις εμπειρίες τους. Με λίγα λόγια, οι εκπαιδευόμενοι μέσα σε ένα φιλικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, συμμετέχουν ενεργά και οικοδομούν σταδιακά τις γνώσεις τους, αξιοποιώντας τις εμπειρίες που ήδη έχουν (Βασάλα, 2013).

Όπως αναφέρει ο Κώστας Χρυσαιφίδης (2003), η μέθοδος Project συνδέεται με τη βιωματική επικοινωνιακή διδασκαλία, διότι αφορά ζητήματα που απασχολούν τον μαθητή και συνδέονται με τη ζωή του και με την κοινωνία στην οποία ανήκει. Με λίγα λόγια πρόκειται για ένα είδος διδασκαλίας που τα βιώματα και οι εμπειρίες των μαθητευομένων μεταλλάσσονται σε διδακτικές διεργασίες και οδηγούν στη γνώση που γίνεται μέσα στο πλαίσιο μιας επικοινωνιακής σχέσης που αναπτύσσεται στο εσωτερικό μιας ομάδας, η οποία συγκροτείται από τον εκπαιδευτικό και τους μαθητές.

Σύμφωνα με τον Frey (1986), οι βασικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή της μεθόδου Project, είναι η σωστή διάθεση και οργάνωση του χρόνου προκειμένου να υλοποιηθούν οι προγραμματισμένες ομαδικές διεργασίες ώστε η εφαρμογή της μεθόδου να πραγματοποιηθεί χωρίς προβλήματα. Οι ομαδικές διεργασίες απαιτούν μία συλλογική αντίληψη, όπου τα μέλη της ομάδας θέτουν από κοινού στόχους καλύπτοντας τις ανάγκες τους για μάθηση, ενώ υπάρχει θετική αλληλεπίδραση και συνοχή μεταξύ τους. Για την αποτελεσματική λειτουργία των ομάδων θα πρέπει η ομάδα να μην υπερβαίνει τα έξι μέλη και η θεματολογία του Project να ενταχθεί στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα. Στην σύνθεση της ομάδας, επιθυμητό είναι να υπάρχουν και άνδρες και γυναίκες με διαφορετικά ενδιαφέροντα ώστε να μπορεί να υπάρξει θετική αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Για την θετική αλληλεπίδραση σε μια ομάδα κρίνονται απαραίτητα η συλλογική εργασία και το συλλογικό πνεύμα. Η συμμετοχή όλων των μελών στις εργασίες είναι το ζητούμενο του Project και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να δημιουργηθούν υποομάδες μέσα στην ομάδα ή κάποιο άτομο να μείνει εκτός της διαδικασίας. Ο εκπαιδευτικός στην ομαδική εργασία παίζει συμβουλευτικό ρόλο και βοηθάει στο συντονισμό των εργασιών της ομάδας μέσα από εύστοχες παρατηρήσεις. Επίσης οφείλει να αντιμετωπίσει προβλήματα και δυσκολίες που τυχόν θα προκύψουν είτε κατά πρόσωπο είτε να προτείνει στην ομάδα να δώσει κάποια λύση.

Η μέθοδος Project συνεχίζει ο Frey (1986), έχει διαθεματικές προσεγγίσεις και αποτελεί εξ' ορισμού μια βιωματική μέθοδο διδασκαλίας, αφού τα βιώματα μαθητών είναι ουσιαστικά η αφετηρία της διδακτικής πράξης. Τα βιώματα των μαθητών φυσικά δεν αποτελούν το αντικείμενο της διδασκαλίας αλλά παραπέμπουν σε ποικίλους κλάδους και παρακινούν την συζήτηση σε πολύμορφη αναζήτηση

στοιχείων γύρω από συγκεκριμένα θέματα, ζητήματα και ερωτήματα που αποτελούν την θεματολογία του Project. Για να επιτευχθεί η κατανόηση του θέματος του Project κρίνονται απαραίτητες οι γνώσεις από διάφορα επιστημονικά πεδία με αποτέλεσμα οι εκπαιδευόμενοι να μπαίνουν στην διαδικασία αναζήτησης της γνώσης χωρίς οι θεματικές ενότητες του Project να αποτελούν αυτοσκοπό της μαθησιακής διαδικασίας. Με τη μέθοδο Project επιστρατεύεται η διαθεματικότητα, η οποία είναι κυρίως μία παιδαγωγική και διδακτική αρχή για την προσέγγιση της γνώσης μέσω θεμάτων και όχι μέσω γνωστικών αντικειμένων, επομένως η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης δίνει έμφαση στην επεξεργασία θεματικών ενοτήτων με στόχο την κατανόηση του θέματος που στην προκειμένη περίπτωση είναι ο επιχειρηματικός σχεδιασμός.

Για την εκκίνηση ενός Project απαραίτητη προϋπόθεση είναι η συγκρότηση μίας ομάδας ατόμων, στην οποία κάποιος θα πάρει την πρωτοβουλία να προτείνει ένα θέμα ως θέμα μελέτης, που θα αφορά ένα γεγονός ή ένα πρόβλημα. Στη θεματολογία της μέθοδου Project σημαντικό ρόλο παίζουν οι ανάγκες, οι προδιαθέσεις, τα ενδιαφέροντα και τα βιώματα των μελών της ομάδας και για αυτό το λόγο είναι πολύ σημαντικός ο τρόπος προσέγγισης του Project στους εκπαιδευόμενους. Αφού συμφωνήσουν όλοι στην επιλογή του θέματος, όλα τα μέλη της ομάδας συζητούν για το θέμα και συμφωνούν για τη διεξαγωγή των εργασιών του Project. Στη συνέχεια αυτοί οργανώνονται και θέτουν προκαθορισμένους στόχους, ενώ συζητούν και αποφασίζουν για τις σχέσεις που θα επικρατήσουν μεταξύ τους. Ακόμη σχεδιάζουν τις δραστηριότητες που θα πραγματοποιήσουν, κατανέμουν τις διάφορες δραστηριότητες, προσπαθούν κατά κανόνα να κάνουν πράξη τους στόχους που έθεσαν φτιάχνοντας ένα συμβόλαιο συνεργασίας και εργάζονται πάνω σε ένα ανοικτό πεδίο δράσης επινοώντας τις δικές τους μεθόδους (Frey, 1986).

Για την αποτελεσματική εκπλήρωση των στόχων, τα μέλη της ομάδας, επιδιώκουν κατά την εφαρμογή του Project, την ικανοποίηση των ατομικών και ομαδικών ενδιαφερόντων τους και επεξεργάζονται το θέμα με τέτοιο τρόπο ώστε ο τερματισμός των εργασιών να συνοδεύεται από το τελικό προϊόν. Τα μέλη της ομάδας δεν ανταλλάσσουν μόνο πληροφορίες μεταξύ τους, αλλά υπολογίζουν τυχόν δαπάνες που μπορεί να προκύψουν, αντιμετωπίζουν συγκρούσεις και επιλύουν προβλήματα που ίσως εμφανιστούν στην πορεία Frey (1986).

Σε γενικές γραμμές, η μέθοδος Project είναι μία ανοιχτή διαδικασία μάθησης και για αυτό τα όρια και οι διαδικασίες δεν είναι αυστηρά καθορισμένα. Οι διεργασίες εξελίσσονται σύμφωνα με την κατάσταση και με τα άτομα που απαρτίζουν την ομάδα και μόνο μέσα από την επαφή με την ίδια τη μέθοδο και με την προσωπική συμμετοχή σε ένα Project, μπορεί κάποιος να εμβαθύνει στα χαρακτηριστικά της και να καταλάβει τις αρχές, τα όρια και τις δυνατότητες της μεθόδου. Οι αρχές της μεθόδου Project σύμφωνα με τον Frey (1986), είναι η αρχή της σκοπιμότητας, η αρχή της χρησιμότητας, η αρχή της ελευθερίας, η αρχή της πραγματικότητας, η αρχή του σχεδιασμού και της διερευνητικής προσέγγισης της μάθησης. Αυτό σημαίνει ότι το αντικείμενο του Project πρέπει να ενδιαφέρει τους μαθητές, να εκπληρώνει ένα σκοπό που θα έχει μία χρηστική αξία, διαφορετικά υπάρχει ο κίνδυνος να μην εκδηλώσουν ενδιαφέρον. Το Project πρέπει να είναι ρεαλιστικό, να έχει σχέση με τα βιώματα και την πραγματική ζωή των μαθητών στην κοινωνία, ενώ είναι σημαντικό να υπάρχει ελευθερία κινήσεων όσον αφορά τις απόψεις, τα ενδιαφέροντα και τον τρόπο εργασίας στις ομάδες.

Το Project είναι μία μέθοδος διδασκαλίας χωρίς καθορισμένα όρια ούτε αυστηρή οργάνωση και δομή, ενώ η μάθηση πηγάζει μέσα από την εμπειρία που αποκτούν τα μέλη με την ενεργή συμμετοχή τους στις ομαδικές διαδικασίες. Ένα Project γενικά αποτελείται από την συγκρότηση της ομάδας, την ανάληψη της πρωτοβουλίας, την ανταλλαγή απόψεων σχετικά με την πρωτοβουλία, την από κοινού διαμόρφωση του πλαισίου δράσης και την υλοποίηση όσων έχουν προγραμματιστεί. Κατά τη διάρκεια του Project παρεμβάλλονται κάποια διαλείμματα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης και η περάτωση του Project είναι ο συνειδητός τερματισμός της διαδικασίας που δίνει το τελικό αποτέλεσμα (Frey, 1986).

Η βασική δομή της μεθόδου Project, σύμφωνα με τον Frey (1986), αποτελείται από τα παρακάτω στάδια διεξαγωγής. Το πρώτο στάδιο είναι η συγκρότηση της ομάδας, την οποία ακολουθεί η επιλογή του θέματος του Project. Έπειτα η ομάδα αποφασίζει για τον σχεδιασμό, την οργάνωση και τον προγραμματισμό των εργασιών. Στο σχεδιασμό και την οργάνωση των εργασιών δημιουργείται το συμβόλαιο συνεργασίας, το οποίο καθορίζει τα βήματα και συμπεριλαμβάνει τους όρους και τις δεσμεύσεις συνεργασίας. Στο στάδιο αυτό διασαφηνίζονται οι σκοποί, τίθενται τα ερωτήματα που ζητούν απαντήσεις και καθορίζονται οι στόχοι σε επίπεδο γνώσεων

σε επίπεδο δεξιοτήτων και σε επίπεδο στάσεων. Στο σημείο αυτό καθορίζονται οι πηγές πληροφόρησης από τις οποίες μπορούν να αντλούν οι εκπαιδευόμενοι τις πληροφορίες που χρειάζονται για την υλοποίηση των εργασιών. Στις πηγές πληροφόρησης συμπεριλαμβάνονται όλες οι αξιόπιστες πηγές από οποιοδήποτε έντυπο και ψηφιακό υλικό, μέχρι και τα βιώματα ή τις εμπειρίες ανθρώπων που έχουν σχέση με το θέμα.

Η επόμενη φάση του Project είναι η υλοποίηση των εργασιών κατά την διάρκεια των οποίων πραγματοποιούνται τα διαλείμματα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης. Τα διαλείμματα αυτά πραγματοποιούνται περίπου στη μέση των εργασιών, προκειμένου να ενημερωθούν τα μέλη των ομάδων για την πορεία των εργασιών, να ρυθμιστούν οργανωτικές υποθέσεις, να επαναπροσδιοριστούν οι στόχοι, να λυθούν απορίες σε θέματα που τυχόν έχουν προκύψει, να γίνει μια αξιολόγηση προόδου των εργασιών και καθορισμός της περαιτέρω πορείας του Project για την ολοκλήρωση των εργασιών Frey (1986).

Το τελευταίο στάδιο του Project μετά την ολοκλήρωση των εργασιών είναι η παρουσίαση των αποτελεσμάτων και η αξιολόγηση του Project. Κατά την αξιολόγηση του Project, γίνεται μια εκτίμηση του βαθμού επίτευξης των στόχων και ένας απολογισμός όλων όσων έχουν συμβεί. Αντικείμενο της αξιολόγησης αποτελεί η λειτουργικότητα των ομάδων, ο βαθμός ανάπτυξης ικανοτήτων των μαθητών, η διαμόρφωση στάσεων, η ποιότητα της εργασίας, η ποιότητα του τελικού προϊόντος, η συμμετοχή των ατόμων ή ακόμα και των φορέων της τοπικής κοινωνίας και γενικότερα η αποτελεσματικότητά του Project. Το Project αξιολογείται από τους μαθητές και από τον καθηγητή συνήθως με κάποιο γραπτό ερωτηματολόγιο (Frey, 1986).

Τα πλεονεκτήματα της μεθόδου Project για τον μαθητή, είναι πολλά και πηγάζουν από την ενεργή συμμετοχή του στις ομαδικές διεργασίες του Project επισημαίνει ο Frey (1986). Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι εκπαιδευόμενοι μαθαίνουν να αναπτύσσουν την πρωτοβουλία επιλογής του θέματος, να αναδεικνύουν τα ενδιαφέροντά τους, να χειραφετούνται, να αναπτύσσουν ικανότητες για πρωτοβουλία, να κοινωνικοποιούνται, να συνεργάζονται, να αναπτύσσουν κριτική σκέψη, να ασκούνται στην αξιολόγηση των πληροφοριών γενικότερα, να αξιοποιούν μαθησιακά περιβάλλοντα εκτός των τειχών, όπως για παράδειγμα να συνεργάζονται με

διάφορους φορείς στην τοπική κοινωνία. Με την μέθοδο Project, συνεχίζει ο Frey (1986), οι σχέσεις δασκάλου-μαθητή γίνονται πιο ουσιαστικές, διότι ασκούνται διαθεματικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις στις γνώσεις και ουσιαστικά μαθαίνουν το πώς να μαθαίνουν, μέσα από την ενεργή συμμετοχή τους στο σχεδιασμό δραστηριοτήτων και στην οργάνωση προγραμμάτων.

Επίσης, με την μέθοδο Project, η πρωτοβουλία και η υπευθυνότητα αντικαθιστούν την παθητικότητα και την ατομικότητα στην εκπαιδευτική διαδικασία, διότι δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές, να χρησιμοποιούν νέες τεχνολογίες στην αναζήτηση και επεξεργασία πληροφοριών, να αναπτύσσουν την επικοινωνία μεταξύ τους, να αξιοποιούν και να δείχνουν τα ιδιαίτερα ταλέντα και τις δεξιότητές τους, ενώ παράγουν πρωτότυπο υλικό. Γενικά τα πλεονεκτήματα της μεθόδου, είναι πάρα πολλά, παρόλα αυτά δεν πρέπει να οδηγούμαστε σε υπερβολικά αισιόδοξα συμπεράσματα. Η διδασκαλία με τη μέθοδο του Project αρκετές φορές προκαλεί προβλήματα που έχουν σχέση με την αξιολόγηση των μαθητών και με την διαχείριση του χρόνου. Αυτό σημαίνει ότι η μέθοδος Project δεν είναι πανάκεια, δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε όλα τα αντικείμενα ή τουλάχιστον δεν μπορεί να εφαρμοστεί στον ίδιο βαθμό σε όλα τα διδακτικά αντικείμενα (Frey, 1986).

Σύμφωνα με τον Frey (1986), η μέθοδος Project χρησιμοποιείται στη Δια Βίου Μάθηση για την εκπαίδευση ενηλίκων, στην επαγγελματική και συνεχόμενη κατάρτιση. Οι προϋποθέσεις αποτελεσματικής μάθησης των ενηλίκων είναι αυτές που ισχύουν γενικά για την μέθοδο του Project. Οι ενήλικες όμως, αντιμετωπίζουν συχνά εμπόδια στη μάθηση, που συνήθως απορρέουν από τις κοινωνικές υποχρεώσεις και τα καθήκοντα τους. Ωστόσο, υπάρχουν και εσωτερικά εμπόδια που απορρέουν από την προσωπικότητά τους, καθώς και εξωτερικά εμπόδια που έχουν σχέση με την κακή οργάνωση του εκπαιδευτικού προγράμματος. Τα εσωτερικά εμπόδια μπορεί να σχετίζονται με προϋποθέσεις γνώσεων ή αξιών αλλά ενδέχεται να προέρχονται από ψυχολογικούς παράγοντες και συχνά οδηγούν τους ενήλικες εκπαιδευόμενους στην παραίτηση. Τα ψυχολογικά αίτια ενεργοποιούν την παραίτηση ως μηχανισμό αυτοάμυνας, προκειμένου να μην αμφισβητηθούν όσα πιστεύουν και να μην αλλάξουν τις συνήθειες τους, με αποτέλεσμα να μην αποδέχονται όσα προτείνει ο εκπαιδευτής.

Σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων μπορούμε να διαπιστώσουμε ορισμένες βασικές προϋποθέσεις βάση των οποίων η εκπαίδευση είναι αποτελεσματική. Η εκπαίδευση στους ενήλικες έχει εθελοντικό χαρακτήρα και η πίεση να συμμετάσχουν σε μία εκπαιδευτική διαδικασία έχει σχεδόν πάντα αρνητικό αποτέλεσμα. Οι εκπαιδευτικοί στόχοι επιβάλλεται να αποσαφηνίζονται από την αρχή σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα και πρέπει να είναι συνδεδεμένοι με τις δικές τους υποκειμενικές και αντικειμενικές ανάγκες του επαγγελματικού και κοινωνικού περιγυρού τους (Κόκκος, 1998).

Στην εκπαίδευση ενηλίκων το περιεχόμενο του προγράμματος επιβάλλεται να έχει άμεση σχέση με τις ανάγκες και τις εμπειρίες των εκπαιδευομένων και τα θέματα που εξετάζονται να συνδέονται στενά με καταστάσεις που αντιμετωπίζουν. Για αυτό τον λόγο έχει μεγάλη σημασία να γίνεται διάγνωση των εκπαιδευτικών αναγκών πριν την έναρξη του προγράμματος και φυσικά η συζήτηση για τους εκπαιδευτικούς στόχους κατά την εναρκτήρια συνάντηση είναι απαραίτητη. Σημαντικό είναι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα να είναι άρτια οργανωμένο σε όλα τα επίπεδα διότι οι συμμετέχοντες εκδηλώνουν αρνητική συμπεριφορά όταν διαπιστώσουν αδυναμίες οργάνωσης (Κόκκος, 1998).

Επίσης είναι σκόπιμο να δίνεται η δυνατότητα στους εκπαιδευομένους μέσα από το πρόγραμμα εκπαίδευσης να αξιοποιήσουν τις εμπειρίες τους ώστε να τις επεξεργάζονται και να μαθαίνουν από αυτές. Αυτό επιτυγχάνεται όταν λαμβάνονται υπόψιν οι προτεινόμενοι τρόποι μάθησης και παρότι χρειάζεται εξατομικευμένη προσέγγιση του τρόπου με τον οποίο κάθε εκπαιδευόμενος μαθαίνει καλύτερα, ο εκπαιδευτής είναι σκόπιμο να αφήνει σταδιακά έδαφος πρωτοβουλίας και να υποκινεί τους εκπαιδευόμενους να συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διεργασία (Κόκκος, 1998).

Μέχρι στιγμής δεδομένα δείχνουν ότι ο παραδοσιακός δάσκαλοκεντρικός τρόπος εκπαίδευσης μέσω της εισήγησης αποτελεί μία από τις πιο αναποτελεσματικές μεθόδους διδασκαλίας στην εκπαίδευση ενηλίκων, ενώ αντίθετα η αποτελεσματικότητα αυξάνεται με τη χρήση ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών, όπως η μέθοδος του Project, με τις οποίες πραγματοποιείται η μάθηση ερευνητικά και εμπειρικά. Οι συμμετοχικές διδακτικές τεχνικές που πλαισιώνουν τη μέθοδο Project είναι ο καταγιγισμός ιδεών, ο χάρτης εννοιών, η μελέτη περίπτωσης, η συζήτηση, οι

ερωτοαπαντήσεις, η βιβλιογραφική έρευνα, τα παιχνίδια ρόλων και η μελέτη περίπτωσης. Με τις συμμετοχικές τεχνικές αντιμετωπίζονται οι παράγοντες που εμποδίζουν τη μάθηση μέσα στο πλαίσιο της ομάδας και διαμορφώνεται το κατάλληλο μαθησιακό κλίμα που χαρακτηρίζεται από ουσιαστική επικοινωνία, συνεργατικό πνεύμα και αμοιβαίο σεβασμό (Κόκκος, 1998). Σε αυτό το πλαίσιο εκπαιδευτικής διαδικασίας, ο εκπαιδευτής λειτουργεί ως συντονιστής της μαθησιακής διαδικασίας, βοηθά τη σταδιακή προσέγγιση του ζητήματος, ενθαρρύνει την ερευνητική πορεία προς τη γνώση, αλληλοεπιδρά θετικά με τους μαθητές, τους τροφοδοτεί με ερεθίσματα και συνεργάζεται αρμονικά μαζί τους. Στην περίπτωση της διδασκαλίας του επιχειρηματικού σχεδιασμού σε ενήλικες, η μέθοδος Project έχει εφαρμοστεί στο παρελθόν δίνοντας ικανοποιητικά αποτελέσματα (Ιακωβίδου, 2015).

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Οι πολιτισμικές σπουδές είναι ένα αντικείμενο που συνδέεται εξ ολοκλήρου με την παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου και αποτελεί μια πρόκληση για την παιδαγωγική επιστήμη. Όπως αναφέρει ο Παναγιώτης Διαμαντόπουλος, (2004), στο βιβλίο του *Η Παιδαγωγική του Ελεύθερου Χρόνου*, το ερώτημα της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου δεν θα μπορέσει ποτέ να βρει μια ικανοποιητική απάντηση εάν ο άνθρωπος δεν διαπαιδαγωγηθεί κατάλληλα και έγκαιρα με την απαραίτητη αρωγή, μέσα στο πλαίσιο της εκπαίδευσης. Έτσι το ερώτημα αυτό παίρνει παιδαγωγική διάσταση και γίνεται ταυτόχρονα και πρόβλημα της Παιδαγωγικής Επιστήμης η οποία καλείται να προσφέρει και σε αυτό τον τομέα τις υπηρεσίες της. Η παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου αποτελεί μία σύγχρονη επιστήμη που χαρακτηρίζεται ως επιστήμη του μέλλοντος, και έχει ως σκοπό να βοηθήσει και να προετοιμάσει κατάλληλα τον άνθρωπο να διαμορφώσει ένα προσωπικό ανεξάρτητο χαρούμενο πρόγραμμα ελεύθερων δραστηριοτήτων στο παρόν, το οποίο να μπορεί να το συνεχίσει στο μέλλον, αξιοποιώντας κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τον ελεύθερο χρόνο του (Διαμαντόπουλος, 2004).

Η προσωπική Ελευθερία σχετίζεται άμεσα με τον ελεύθερο χρόνο και σταματά όταν παύει να υπάρχει η έννοια του ελεύθερου χρόνου. Όπως είναι γνωστό στις προηγμένες κοινωνίες του 19ου και του 20ού αιώνα ο ελεύθερος χρόνος ήταν

προνόμιο της κοινωνικής τάξης των ευγενών και των κεφαλαιοκρατών, ενώ οι τάξεις των εργατών διέθεταν συγκριτικά λιγότερο έως και καθόλου ελεύθερο χρόνο. Ο ελεύθερος χρόνος κατοχυρώθηκε ως αγαθό, μέσα από τους αγώνες των ανθρώπων για την απόκτηση κοινωνικής και προσωπικής ελευθερίας ενάντια πάντοτε προς το συγκεντρωμένο υλικό κατά βάση κεφάλαιο που βρισκόταν στα χέρια των κεφαλαιοκρατών, μέσα από κάποιες μορφές αγώνα και δίκαιης αναδιανομής του πλούτου. Ο ελεύθερος χρόνος σχετίζεται με την οικονομική της εργασίας και αποτελεί στοιχείο της Κοινωνικής Πολιτικής, έτσι η οικονομική ανάλυση μαζί με την εργασιακή πολιτική και την παιδαγωγική, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν στις παρεμβάσεις του κράτους και στην άσκηση της Κοινωνικής Πολιτικής για τις επιπτώσεις στο χώρο των δραστηριοτήτων της εργασίας και του ελεύθερου χρόνου (Κόνιαρης, 2005).

Ο ελεύθερος χρόνος είναι ένα φαινόμενο που αφορά τη σύγχρονη αστική κοινωνία και ως έννοια θεμελιώθηκε μετά από κάποιες κοινωνικές κατακτήσεις, όπως το οκτώωρο. Η κατοχύρωση του ελεύθερου χρόνου αποτέλεσε δικαίωμα του κάθε εργαζόμενου και καθορίζει σημαντικά και την ποιότητα ζωής. Στις δυτικές κοινωνίες υπάρχει μεγάλη εξάρτηση ανάμεσα στη μόρφωση των ανθρώπων και τη συμμετοχή στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου. Βέβαια με την πάροδο του χρόνου η πρόσβαση σε συγκεκριμένα πολιτιστικά αγαθά γίνεται όλο και πιο μαζική, λόγω του χαμηλού κόστους διαφόρων μέσων, όπως είναι ο κινηματογράφος, η τηλεόραση και το διαδίκτυο. Οι δραστηριότητες αυτές παίζουν πραγματικά όλο και μεγαλύτερο ρόλο στο πλαίσιο της καθημερινότητας ενώ ταυτόχρονα χαρακτηρίζονται από μεγάλη τυποποίηση και εικονικότητα και με τη συμβολή της ψηφιακής τεχνολογίας γίνεται όλο και πιο κυρίαρχη η τάση της μαζικής επιλογής της εικονικής διαφυγής μέσα από τη δυνατότητα που προσφέρουν τα νέα μέσα (Κωνσταντοπούλου, 2010).

Σήμερα σε πολλές χώρες του πολιτισμένου κόσμου η Παιδαγωγική του Ελεύθερου Χρόνου αποτελεί έναν ιδιαίτερο κλάδο της Παιδαγωγικής επιστήμης και των επιστημών της Αγωγής, ενώ σε πολλά πανεπιστήμια λειτουργούν πλήρως οργανωμένα ινστιτούτα Παιδαγωγικής του ελεύθερου χρόνου όπου προσφέρεται θεωρητική και πρακτική επιστημονική κατάρτιση. Σε όλα αυτά τα ιδρύματα λειτουργούν παράγοντες Αγωγής που προσφέρουν τις απαραίτητες δυνατότητες για την έξοδο του ανθρώπου από την παθητικότητα που συχνά τον διακατέχει στον

επαγγελματικό του χρόνο και συντελούν στη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που τον οδηγούν σε μία ελεύθερη ποιοτική αξιοποίηση, υπεύθυνη και ενεργητική χρήση του ελεύθερου χρόνου (Διαμαντόπουλος, 2004).

Οι βασικές λειτουργίες του ελεύθερου χρόνου είναι η ανάπαυση η ψυχαγωγία και η δυνατότητα ανάπτυξης της προσωπικότητας. Με τη δυνατότητα ανάπτυξης προσωπικότητας ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει και να ολοκληρώσει την προσωπικότητά του, το εγώ του, να καλλιεργήσει γνώσεις να ανταλλάξει ιδέες να πραγματοποιήσει συναναστροφές με άλλους ανθρώπους. Η παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου προσφέρει στο άτομο τη δυνατότητα να διαμορφώσει τον ελεύθερο χρόνο του ανάλογα με τις ιδιαίτερες προσωπικές του ανάγκες. Έτσι λοιπόν η παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου δεν μπορεί να αφήσει έξω από τη σφαίρα επιρροής τις δραστηριότητες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και συντελούν στην εκπλήρωση των προσδοκιών της ζωής. Οι σπουδές ελεύθερου χρόνου είναι ένα αντικείμενο που σχετίζεται με ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων όπως η μαγειρική, οι εκδρομές, οι επισκέψεις σε μνημεία, η χρήση του διαδικτύου, ο κινηματογράφος, ο χορός, η μουσική, το διάβασμα και ο αθλητισμός.

Στην παρούσα εργασία η παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου χρησιμοποιείται ως τρόπος προσέγγισης της κεντρικής ιδέας του project, στους εκπαιδευόμενους, ως μια θεματική ενότητα που βρίσκεται αρκετά κοντά στα ενδιαφέροντα και στο γνωστικό αντικείμενο σπουδών τους. Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου θα συνδυαστεί με την εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα, μέσω της εκπόνησης ενός επιχειρηματικού σχεδίου που αφορά την δημιουργία μιας δικής τους σελίδας στο διαδίκτυο. Η δραστηριότητα αυτή προσδοκεί στην ανάπτυξη ταλέντων που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα, την συγγραφή κειμένου, την επικοινωνία και την δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΗΚΟΤΗΤΑ - ΝΕΟΦΥΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΗΚΟΤΗΤΑ

Όπως έχει αναφερθεί και στον Πρόλογο της παρούσας εργασίας, οι θεωρίες σχετικά με την επιχειρηματικότητα επικεντρώνονται μέχρι και σήμερα στις αναλύσεις του

Schumpeter, ο οποίος την συσχετίζει με την καινοτομία και την τεχνολογική καινοτομία. Ο Schumpeter επίσης επικεντρώνει την προσοχή του και στα στοιχεία εκείνα της προσωπικότητας και του χαρακτήρα του επιχειρηματία, που τον κάνουν να διαφέρει από τους άλλους ανθρώπους. Σήμερα παρατηρείται μια έξαρση στον τομέα της επιχειρηματικότητας κυρίως από νέους ανθρώπους που αναζητούν μέσα από αυτή την διαδικασία μια επαγγελματική ευκαιρία. Χαρακτηριστικό των ανθρώπων αυτών είναι ότι δεν είχαν στο παρελθόν σχέση με το επιχειρείν και ούτε προέρχονται από οικογένειες επιχειρηματιών. Ο τύπος αυτός της νέο - εισερχόμενης επιχείρησης στον χώρο της οικονομίας ονομάζεται νεοφυής επιχειρηματικότητα.

Η νεοφυής επιχειρηματικότητα, σύμφωνα με τον επίσημο διαδικτυακό τόπο του ΕΣΠΑ 2014-2020, αφορά την ίδρυση νέων μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων από ανέργους και από ασκούντες επαγγελματική δραστηριότητα που δεν έχουν σχέση μισθωτής εργασίας και δεν λαμβάνουν σύνταξη γήρατος. Οι εταιρίες αυτές μπορούν να συγκροτηθούν σε όλες τις νομικές μορφές και μεγέθη, όπως Ατομικές, ΕΠΕ, ΟΕ, ΕΕ, ΙΚΕ, Κοινωνικές Επιχειρήσεις του Ν. 4019/2011 και Συνεταιριστικές επιχειρήσεις, αλλά στην πράξη έχουν συνδεθεί με μικρές επιχειρήσεις χαμηλού κόστους εκκίνησης από νέους σε ηλικία ανθρώπους.

Στην νεοσύστατη επιχειρηματική δραστηριότητα, ο νέος επιχειρηματίας βασίζεται συνήθως στις δίκες του δυνάμεις που ουσιαστικά είναι οι γνώσεις, οι ιδέες, οι δεξιότητες και οι οικονομικοί πόροι που διαθέτει. Συνήθως, η διαδικασία ξεκινά με την οικοδόμηση ενός βιώσιμου επιχειρηματικού μοντέλου που αφορά κάποιο προϊόν ή υπηρεσία, και πρόκειται να υλοποιηθεί στην πράξη ως νέα επιχειρηματική ιδέα. Επιπλέον, οι ιδρυτές των νεοσύστατων επιχειρήσεων κάνουν έρευνα για να εμβαθύνουν στην κατανόηση των ιδεών, των τεχνολογιών και των εμπορικών τους δυνατοτήτων. Οι νεοσύστατες εταιρείες έχουν γενικά χαμηλότερο κόστος εκκίνησης και το κεφάλαιο τους προέρχεται από τους ίδιους τους ιδρυτές, ενώ κατά διαστήματα χρηματοδοτούνται από προγράμματα του ΕΣΠΑ, χωρίς να αποκλείεται ο δανεισμός από τις τράπεζες.

Σε αρκετές περιπτώσεις οι νεοφυείς επιχειρήσεις συνάπτουν εταιρικές σχέσεις με άλλες επιχειρήσεις για να μπορέσουν να λειτουργήσουν με ασφάλεια το επιχειρηματικό τους μοντέλο. Συμβαίνει επίσης, οι μεγάλες εταιρείες, που είναι εδραιωμένες στο χώρο τους, να προσπαθούν συχνά να προωθήσουν την καινοτομία

μέσα από νέες μικρές επιχειρήσεις, που τις έχουν δημιουργήσει οι ίδιες για αυτό το σκοπό. Οι νέες αυτές επιχειρηματικές μονάδες λειτουργούν ανεξάρτητα, αλλά πάντα με την υποστήριξη των μεγάλων και αποτελούν επιχειρηματική ευκαιρία για νέους ανθρώπους αναφέρουν οι Paul Tiffany & Steven Peterson (2008).

Η νεοφυής επιχειρηματικότητα συνδέεται συχνά με την καινοτομία και κρίνεται απαραίτητο να αναπτυχθεί από την αρχή μια στρατηγική για την προστασία του πνευματικού τους κεφαλαίου, σε αυτήν την περίπτωση το επιχειρηματικό εγχείρημα αποφέρει τεράστιες αποδόσεις στους δημιουργούς και στους επενδυτές (Καραγιάννης & Μπακούρος, 2010). Ωστόσο, το ποσοστό αποτυχίας των εταιρειών εκκίνησης είναι πολύ υψηλό και για αυτό το λόγο η οργάνωση και ο κάλος σχεδιασμός κρίνονται απαραίτητα πριν την έναρξη της επιχείρησης.

Στην νεοσύστατη εταιρεία, εξίσου σημαντικό με τον στόχο και τον σκοπό, είναι το όραμα και οι αξίες της επιχείρησης. Σε αρκετές χώρες του πλανήτη το περιβάλλον εκκίνησης αποτελείται από συμβούλους επιχειρήσεων, επενδυτές, ιδρύματα, οργανισμούς και ινστιτούτα έρευνας, που λειτουργούν εντός των πανεπιστημίων για την προώθηση και την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας. Το περιβάλλον και οι συνθήκες εκκίνησης μιας νέας επιχειρηματικής ιδέας επηρεάζουν την πορεία της καθώς δρουν συμβουλευτικά και υποστηρικτικά προς αυτήν.

Στην ευρεία αντίληψη η επιχειρηματικότητα έχει συνδεθεί με τις μεγάλες επιχειρήσεις, το ισχυρό χρηματικό κεφάλαιο, την ακίνητη περιουσία, τις επενδύσεις, το ρίσκο, την αποφασιστικότητα, την εξυπνάδα, την διαφήμιση, την καινοτομία και τον καλό συγχρονισμό κινήσεων. Η αντίληψη αυτή όμως σύμφωνα με τον Jeremy Rifkin (2001), δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και αρκετά επιχειρηματικά εγχειρήματα παρότι πληρούν τις παραπάνω προϋποθέσεις, αποτυγχάνουν διότι οι επιχειρηματίες συνηθίζουν να επενδύουν σε μεγάλο όγκο παγίων, χωρίς να εκμεταλλεύονται πλήρως τις δυνατότητες που παρέχει το διαδίκτυο με αποτέλεσμα να μην έχουν πρόσβαση στις αγορές (Rifkin, 2001).

Οι καθημερινές λεπτομέρειες, οι μικρές ατομικές επιλογές, η πρόσβαση στην αγορά μέσω της κοινωνίας της πληροφορίας, η καλή οργάνωση και σχεδίαση του εγχειρήματος είναι αυτά που μετρούν τελικά περισσότερο από όλα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, παρατηρείται στις μέρες μας το κίνημα της λιτής νεοφυής

επιχειρηματικότητας που ο Eric Ries (2013) περιγράφει στο βιβλίο του *Lean Startup*. Το κίνημα της λιτής επιχειρηματικής εκκίνησης, παρατηρείται ευρέως σε παγκόσμια σχεδόν κλίμακα και ουσιαστικά έχει κάνει την επιχειρηματική δραστηριότητα προσβάσιμη σε μια ολόκληρη νέα γενιά ιδρυτών επιχειρήσεων που διψούν για νέες ιδέες σχετικά με το πώς να χτίσουν μια επιτυχημένη επιχείρηση. Με άλλα λόγια, η μέθοδος της λιτής επιχειρηματικής εκκίνησης είναι ένας νέος τρόπος να προσεγγίζεις την ανάπτυξη καινοτόμων νέων προϊόντων, που δίνει έμφαση στη γρήγορη επανάληψη και τη διορατικότητα ως προς τον πελάτη, σε ένα μεγάλο όραμα και στην υψηλή φιλοδοξία, όλα την ίδια στιγμή μέσα από έναν λιτό σχετικά προϋπολογισμό (Ries, 2013).

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

Σύμφωνα με τους Tiffany & Peterson (2008), το πρώτο και ζωτικότερο βήμα για την καλή οργάνωση και την πετυχημένη πορεία μιας νεοφυής επιχείρησης, είναι η δημιουργία ενός καλού Επιχειρηματικού Σχεδίου. Η εκπόνηση του επιχειρηματικού σχεδίου, κρίνεται αναγκαία στις νεοφυείς επιχειρήσεις, ειδικά για την λήψη χρηματοδότησης, καθότι ξεκινούν σχεδόν πάντα με μικρό κεφάλαιο χωρίς να έχουν έσοδα από την πρώτη χρήση, ενώ συχνά χρειάζεται ένα χρονικό διάστημα 3-5 ετών, μέχρι να αρχίσουν να εισπράττουν. Σε κάθε περίπτωση λοιπόν, η οικονομική στήριξη μέσω οποιασδήποτε χρηματοδότησης είναι ευπρόσδεκτη και ένα καλό Επιχειρηματικό Σχέδιο συμβάλει καταλυτικά στην προσέλκυση των επενδυτών.

Το επιχειρηματικό σχέδιο αφορά την γραπτή διατύπωση της επιχειρηματικής ιδέας ώστε να μπορεί να γίνει κατανοητή όχι μόνο από τους επενδυτές, αλλά και κάθε ενδιαφερόμενο. Το σχέδιο αυτό, παρουσιάζει τον τρόπο λειτουργίας και τους στόχους της επιχείρησης σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ενώ αποτελεί σημαντικό εργαλείο επιχειρηματικού σχεδιασμού στη χρηματοδότηση και στη λήψη αποφάσεων για την υλοποίηση των επιχειρηματικών ενεργειών.

Το επιχειρηματικό σχέδιο συντάσσεται από εξειδικευμένους συμβούλους επιχειρήσεων σε συνεργασία πάντα με τον ιδρυτή της της επιχείρησης, ο οποίος οφείλει να γνωρίζει καλά το περιεχόμενο του σχεδίου ώστε να μπορεί να υποστηρίξει

την πρόταση του ανά πάσα ώρα και στιγμή. Ο σκοπός του Σχεδίου είναι πολλαπλός, χρησιμοποιείται τόσο για εξωτερικούς όσο και για εσωτερικούς σκοπούς της επιχείρησης (Μπαλάκος, Α., & Πρελορέντζος, 2003). Τα εξωτερικά επικεντρωμένα σχέδια στοχεύουν σε στόχους που είναι σημαντικοί για τους εξωτερικούς φορείς, όπως επενδυτές, πιθανοί συνεργάτες, σύμβουλοι, κρατικοί φορείς και άλλοι οικονομικοί παράγοντες. Τα εσωτερικά επικεντρωμένα επιχειρηματικά σχέδια παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την οργάνωση της επιχείρησης και αφορούν τον ιδρυτή, την διοικητική ομάδα και το προσωπικό. Οι στόχοι που περιγράφει ένα επιχειρηματικό σχέδιο μπορούν να καθοριστούν τόσο για μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς όσο και για κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Τα επιχειρηματικά σχέδια κερδοσκοπικού χαρακτήρα επικεντρώνονται σε οικονομικούς στόχους, ενώ τα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα καθώς τείνουν να επικεντρώνονται περισσότερο στην οργάνωση χωρίς ωστόσο να αδιαφορούν για την βελτιστοποίηση των εσόδων.

Το Επιχειρησιακό Σχέδιο στην πράξη, είναι αναγκαίο για κάθε νέα επιχειρηματική δραστηριότητα, συντάσσεται μετά την σύλληψη της επιχειρηματικής ιδέας με σκοπό να παρουσιαστεί στους πιθανούς επενδυτές και λειτουργεί ως μέσο αναζήτησης κεφαλαίου. Λειτουργεί ως οδηγός για την επιχείρηση καθώς αυτή αναπτύσσεται. Το Επιχειρηματικό Σχέδιο πρέπει να αντανakλά τις ιδέες και τις επιδιώξεις της επιχείρησης με τον πιο σαφή τρόπο, ώστε οι πιθανοί επενδυτές να μπορούν να σχηματίσουν άποψη για το πόσο καλή είναι η ευκαιρία και για την ικανότητα της διοίκησης να την εκμεταλλευτεί αποτελεσματικά. Επιπλέον, το Επιχειρησιακό Σχέδιο είναι ένα εργαλείο ανακεφαλαίωσης και παρακολούθησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας μακροπρόθεσμα, διότι χρησιμεύει ως εγχειρίδιο και ως σημείο αναφοράς για τους επενδυτές και τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου.

Η εκπόνηση και η κατάθεση του επιχειρηματικού σχεδίου να είναι πλέον απαραίτητη για την λήψη επιχειρηματικών δάνειων, επιδοτήσεων από την ΕΕ και άλλων παρόμοιων ενέργειων που αφορούν χρηματοδότηση. Το περιεχόμενο του επιχειρηματικού σχεδίου δεν πρέπει να συγχέεται με τον ισολογισμό, τα αποτελέσματα χρήσης και άλλες χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης, παρότι που εμπεριέχει στοιχεία από αυτές.

Σύμφωνα με τους συγγραφείς του βιβλίου *Το επιχειρηματικό όραμα σε Business Plan*, Βασίλη Κέφη & Πέτρο Παπαζαχαρίου (2009), το περιεχόμενό του επιχειρηματικού

σχεδίου, ακολουθεί συγκεκριμένα πρότυπα και διαφοροποιείται ανάλογα με τον σκοπό και τον τομέα δραστηριότητας της εταιρείας. Κάθε σχέδιο πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες της επιχείρησης ώστε να είναι πρωτότυπο και όχι αντίγραφο κάποιας άλλης παρόμοιας επενδυτικής πρότασης. Πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχουν εντελώς διαφορετικές δομές στην ελληνική και στη διεθνή βιβλιογραφία για το θέμα αυτό, ωστόσο η ουσία παραμένει ίδια και ένα Επιχειρηματικό Σχέδιο περιλαμβάνει στις σελίδες του πληροφορίες σχετικά με το ιστορικό, την ομάδα διοίκησης, το παραγόμενο προϊόν ή υπηρεσία, την αγορά στην οποία απευθύνεται, την τεχνολογία που χρησιμοποιεί, τα οικονομικά στοιχεία, τις προβλέψεις και άλλους χρηματοοικονομικούς δείκτες της επιχείρησης.

Παλαιότερα, τα επιχειρηματικά σχέδια ήταν ιδιαίτερα εμπιστευτικά και αρκετά περιορισμένα για το ευρύ κοινό, σήμερα όμως, αρκετά συχνά δημοσιεύονται στο διαδίκτυο και διατίθενται προς κάθε ενδιαφερόμενο. Ο σχεδιασμός του σχεδίου καλύπτει συνήθως ένα χρονικό διάστημα 3 έως 5 ετών και θεωρείται πλέον απαραίτητος σε κάθε οικονομική μονάδα διότι συμβάλει τα μέγιστα στην αξιοπιστία, στην εφαρμογή και στην αποτελεσματικότητα της επένδυσης. Ιδιαίτερα στην περίπτωση μιας νέας επιχειρηματικής ιδέας, ο ιδρυτής είναι αυτός που οφείλει να αναλάβει τη μεγαλύτερη ευθύνη της ανάπτυξης του Επιχειρηματικού Σχεδίου (Tiffany & Peterson, 2008).

Επίσης το Επιχειρηματικό Σχέδιο είναι απαραίτητο σε όλες τις οικονομικές μονάδες. Η διαδικασία σχεδιασμού στο πλαίσιο της εταιρείας, η ρύθμιση θεμάτων που αφορούν τη λειτουργία της, η αναζήτηση πόρων και κεφαλαίων από εσωτερικές ή εξωτερικές πηγές, η στήριξη της λήψης αποφάσεων αποτελούν τους βασικούς λόγους για τη σύνταξη ενός επιχειρηματικού σχεδίου. Πάνω από όλα, όμως, ένα επιχειρηματικό σχέδιο γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ των προσδοκιών και της πραγματικότητας. (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Η παρακάτω δομή του Επιχειρηματικού Σχεδίου, είναι ενδεικτική για τις νεοφυείς επιχειρήσεις αν και στην πράξη κάποια σημεία τροποποιούνται ανάλογα με το

εγχείρημα που περιγράφουν (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009). Η τυπική δομή ενός Επιχειρηματικού Σχεδίου αποτελείται από τα εισαγωγικά στοιχεία, την εσωτερική και εξωτερική ανάλυση, το marketing plan, το Διοικητικό και το Οικονομικό Πλάνο, όπως απεικονίζεται στον Πίνακα 2. Η δομή αυτή είναι αρκετά αντιπροσωπευτική και για τις επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών, οι οποίες ενδιαφέρουν κατ' εξοχήν τους νέους πτυχιούχους που επιζητούν να ακολουθήσουν το ελεύθερο επάγγελμα (Κριεμάδης, 2011).

Εισαγωγικά στοιχεία

I Εξώφυλλο

II Σύνοψη κεντρικής ιδέας - Executive Summary

III Περιεχόμενα

Τα εισαγωγικά στοιχεία τοποθετούνται πριν από το κυρίως σώμα του επιχειρηματικού σχεδίου και περιλαμβάνουν το εξώφυλλο, την περίληψη Executive summary και τα περιεχόμενα. Το Εξώφυλλο του σχεδίου πρέπει να είναι καλαίσθητο, να αναγράφεται με σαφήνεια ο τίτλος επιχειρηματικό σχέδιο, το λογότυπο, η πλήρης επωνυμία, όλα τα στοιχεία επικοινωνίας της εταιρείας και ο σκοπός του επιχειρηματικού πλάνου.

Η περίληψη Executive summary θεωρείται το σημαντικότερο σημείο του σχεδίου, γιατί περιλαμβάνει συμπιεσμένο όλο το περιεχόμενο του. Θα πρέπει να περιγράφει με σαφήνεια την επιχειρηματική ιδέα και την εφαρμογή της, όπως και όλα τα στοιχεία που προσφέρουν το αναμενόμενο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τον επιχειρηματία και την εταιρεία του, αλλά και τις απαιτούμενες αποδόσεις στους πιθανούς επενδυτές.

Η περίληψη χρησιμοποιείται για να προσελκύσει το ενδιαφέρον των επενδυτών, οπότε επιβάλλεται να είναι ουσιαστική, καλογραμμένη, σύντομη και περιεκτική 2 σελίδες το πολύ σε έκταση, ώστε να παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον με την πρώτη κιόλας ανάγνωσή μέσα σε 60 δευτερόλεπτα το πολύ. Το περιεχόμενο της Executive summary αφορά όλο το Επιχειρηματικό Σχέδιο και παρόλο που εμφανίζεται πρώτη στην διάταξη του σχεδίου, καλό θα ήταν να συνταχθεί μετά την ολοκλήρωση του επιχειρηματικού σχεδίου (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009).

Τα Περιεχόμενα Πρέπει να είναι καλά δομημένα επίσης, ώστε να περιλαμβάνουν όλες τις κύριες κατηγορίες και τις υποκατηγορίες τους, χωρίς να δημιουργούν σύγχυση.

1 Εσωτερική Ανάλυση και Περιγραφή της επιχείρησης

1.1 Ταυτότητα της επιχείρησης

1.2 Προϊόντα / Υπηρεσίες

1.3 Τοποθεσία Χώρος

Η ταυτότητα της επιχείρησης περιλαμβάνει την αποστολή και το όραμα του επιχειρηματία, ενώ στο σημείο αυτό αναφέρονται λεπτομερώς η νομική μορφή, το είδος δραστηριότητας, τα προσφερόμενα προϊόντα και υπηρεσίες, ο λόγος σύνταξης του σχεδίου, οι ευκαιρίες ανάπτυξης και κερδοφορίας που παρουσιάζονται και τι μπορεί να τις επηρεάσει, η ύπαρξη υποκαταστημάτων ή franchise, το ωράριο λειτουργίας, όπως και οτιδήποτε άλλο είναι γνωστό για τον κλάδο που εντάσσεται η επιχείρηση. Επίσης κρίνεται απαραίτητη η περιγραφή των προϊόντων και των υπηρεσιών που πουλάει η επιχείρηση, τι οφέλη έχουν οι καταναλωτές από αυτά, τι το διαφορετικό παρουσιάζουν και ποιο από αυτά έχει την μεγαλύτερη ζήτηση (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009).

Ακολουθεί η περιγραφή για την Τοποθεσία της επιχείρησης, η οποία αφορά το μέρος που εδρεύει, ποιες ανάγκες εξυπηρετεί, τι χώρους καταλαμβάνει, εάν υπάρχει πρόσβαση και κατά πόσο η τοπική κοινωνία μπορεί να επηρεάσει την δραστηριότητα της επιχείρησης. Στην κατηγορία αυτή για τις μεγάλες επιχειρήσεις συγκαταλέγεται και το κεφάλαιο που αφορά το ανθρώπινο δυναμικό, στην περίπτωση όμως της νεοφυής επιχειρηματικότητας, το κομμάτι αυτό αποκλείεται σχεδόν πάντα, λόγω του πολύ επιχειρηματικού μοντέλου που ακολουθούν οι επιχειρήσεις αυτές.

2.Εξωτερική Ανάλυση της επιχείρησης και σχέδιο μάρκετινγκ

2.1 Ανάλυση δυνατών σημείων και αδυναμιών – S.W.O.T. Analysis

2.2 Ανάλυση Ανταγωνισμού

2.3 Τιμολογιακή Πολιτική και Πωλήσεις

2.4 Διαφήμιση και Δημόσιες Σχέσεις

Η εξωτερική ανάλυση περιλαμβάνει την εξέταση όλων των παραγόντων εκτός επιχείρησης και όλες τις ενέργειες του μάρκετινγκ. Σε αυτή την ενότητα η υπερβολική ανάλυση δεν είναι το ζητούμενο και πρέπει να δοθεί έμφαση μόνο στους παράγοντες που επηρεάζουν σημαντικά την επιχειρηματική λειτουργία.

Το σημαντικότερο στοιχείο σε αυτή την ενότητα είναι η Ανάλυση δυνατών σημείων και αδυναμιών, γνωστή ως S.W.O.T. Analysis. Η S.W.O.T. Analysis περιλαμβάνει τα δυνατά σημεία και πλεονεκτήματα, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές που αντιμετωπίζει η επιχείρηση μέσα στην αγορά που κινείται και ουσιαστικά, μέσα από αυτήν την ανάλυση, φαίνεται κατά πόσο αξίζει να γίνει η εφαρμογή της ιδέας στην πράξη (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009).

Η ανάλυση του ανταγωνισμού αρχίζει με την αναγνώριση των άμεσων και έμμεσων ανταγωνιστών της επιχείρησης και την διερεύνηση της στρατηγικής που χρησιμοποιούν. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν η επιχειρηματική πορεία τους, τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία τους, οι ομοιότητες και διαφορές σε σύγκριση με το δικό μας εγχείρημα και οτιδήποτε άλλο από τον τρόπο λειτουργίας τους, το οποίο μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα για κάθε νέο επιχειρηματία (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009).

Η τιμολογιακή πολιτική αφορά τις πωλήσεις και εξετάζει όλα τα στοιχεία που συμβάλουν στην διαμόρφωση της, όπως το συνολικό κόστος παραγωγής. Η διαφήμιση και οι δημόσιες σχέσεις περιλαμβάνουν το σλόγκαν, το μήνυμα που θέλει να περάσει η επιχείρηση στο κοινό και όλες τις ενέργειες που συμβάλουν στην ανάπτυξη και διατήρηση καλών δημόσιων σχέσεων με το ευρύ κοινό.

3. Διοικητικό πλάνο

3.1 Σύνθεση Προσωπικού

3.2 Επιμόρφωση Προσωπικού

3.3 Αμοιβές Προσωπικού

Το Διοικητικό πλάνο μίας επιχείρησης συνεπάγεται τις βάσεις για την επιτυχία και επικεντρώνεται σε όλες τις λειτουργίες που χρειάζονται συντονισμό, εκπαίδευση και οργάνωση στο χώρο και το χρόνο (time and space management). Όλα αυτά εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την σύνθεση, την επιμόρφωση και τις αμοιβές του προσωπικού. Στις νεοφυείς επιχειρήσεις λόγω της φύσης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους το κομμάτι αυτό συνήθως παρακάμπτεται, όταν όμως απαιτείται, επιβάλλεται να υπάρχει ένα συνοπτικό σχέδιο δράσης (action plan) που θα αναφέρει ημερομηνίες, ενέργειες και προθεσμίες, ενώ θα δίνει μία συνολική εικόνα του τρόπου οργάνωσης και εκτέλεσης των ενεργειών που θα ακολουθηθούν (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009).

4. Οικονομικό Πλάνο

4.1 Προϋπολογισμός Έναρξης

4.2 Προϋπολογισμός Λειτουργίας

4.3 Προϋπολογισμός και Αποτελέσματα Χρήσης

4.4 Προϋπολογισμός Ταμειακής Ροής

Σε αυτή την ενότητα συμπεριλαμβάνονται όλα τα στοιχεία που καταρτίζουν το σχέδιο της οικονομικής διαχείρισης της επιχείρησης. Όλες οι έννοιες που αναφέρονται στο σημείο αυτό αναλύονται και εξηγούνται πολύ καλά στο βιβλίο του Κωσταντίνου Ανδριόπουλου *Οικονομικά για μη οικονομικούς* (2012). Έτσι λοιπόν, στον

προϋπολογισμό έναρξης συγκαταλέγονται και υπολογίζονται όλα τα οικονομικά στοιχεία που είναι απαραίτητα για την έναρξη της επιχείρησης όπως τυχόν προκαταβολές, εγγυήσεις, εγγραφές σε ταμεία και επιμελητήρια, εισφορές σε ασφαλιστικούς φορείς, άδειες λειτουργίας, αμοιβές κ.τλ. (Ανδριόπουλος, 2012).

Παρόμοια οικονομικά στοιχεία παρουσιάζονται και στον προϋπολογισμό λειτουργίας, η παρουσίαση των στοιχείων αυτών στις νεοφυείς επιχειρήσεις αφορά υποθέσεις οι οποίες πρέπει να γίνουν με ρεαλιστικό χαρακτήρα για τα επόμενα 3-5 χρόνια λειτουργίας της επιχείρησης. Ο προϋπολογισμός έναρξης και λειτουργίας, περιλαμβάνει αρκετά στοιχεία από τον Ισολογισμό περιγράφοντας το ενεργητικό, το παθητικό και τα ίδια κεφάλαια της επιχείρησης.

Ο προϋπολογισμός αποτελεσμάτων χρήσης παρουσιάζει τα έσοδα, τα έξοδα, τα κέρδη και τις ζημιές της επιχείρησης. Καλό είναι να περιλαμβάνονται στο σχέδιο τωρινές, αλλά και μελλοντικές καταστάσεις που αφορούν τα επόμενα 3-5 έτη λειτουργίας της επιχείρησης. Στα αποτελέσματα χρήσης αρκετά συχνά αναφέρεται και το νεκρό σημείο όπου τα έσοδα ισούνται με τα έξοδα (Ανδριόπουλος, 2012).

Ο Προϋπολογισμός ταμειακής ροής αναλύει τη ρευστότητα μιας επιχείρησης και δίνει την πλήρη εικόνα των χρημάτων που μπαίνουν και βγαίνουν στο ταμείο. Αυτό το εργαλείο είναι πολύ χρήσιμο για την επιχείρηση, γιατί βοηθά στη σωστή ρύθμιση των υποχρεώσεων και των απαιτήσεών της (Ανδριόπουλος, 2012).

Αρκετά συχνά το επιχειρηματικό σχέδιο το συνοδεύουν κάποια αντίγραφα φορολογικών δηλώσεων, βιογραφικά σημειώματα, άδειες λειτουργίας, συμβόλαια και άλλα έγγραφα που αφορούν τον επιχειρηματία και την λειτουργία της επιχείρησης. Σε γενικές γραμμές ένα επιχειρηματικό σχέδιο θα πρέπει να περιγράφει, την επιχειρηματική δραστηριότητα, την επιχειρηματική ευκαιρία σε σχέση με τους ανταγωνιστές και την αγορά. Τα περιθώρια ανάπτυξης, το ανταγωνιστικό περιβάλλον, τις προβλέψεις για τις πωλήσεις, το κόστος και τα κέρδη, τις απαιτήσεις για κεφάλαιο και χρηματοδότηση, τους μακροχρόνιους στόχους και όλες τις βασικές υποθέσεις που έχουν γίνει σχετικά με το εγχείρημα βάση της τρέχουσας οικονομικής κατάστασης της εταιρείας (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009).

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Σε αρκετές περιπτώσεις, το Επιχειρηματικό Σχέδιο, παρότι καλύπτει κάθε πτυχή του προϊόντος και της αγοράς, απορρίπτεται από τους επενδυτές διότι αδυνατεί να τους πείσει για την εφαρμογή του. Αυτό συμβαίνει όταν το Επιχειρηματικό Μοντέλο της πρότασης δεν συσχετίζει λογικά όλα τα στοιχεία του σχεδίου και φαίνεται αβέβαιη η εφαρμογή του. Για τον αποκλεισμό μιας τέτοιας προοπτικής κρίνεται απαραίτητη η συνοχή του Επιχειρηματικού Μοντέλου, καθώς η κερδοφορία και η βιωσιμότητα της επιχειρηματικής δραστηριότητας εξαρτάται από αυτό.

Τα στοιχεία που εστιάζει το Επιχειρηματικό Μοντέλο και συνδέονται με δομικά στοιχεία του Επιχειρηματικού Σχεδίου, είναι η περιγραφή της ευκαιρίας, η ανάλυση της αγοράς, τα απαιτούμενα εργαλεία και οικονομικοί πόροι για την υλοποίηση του εγχειρήματος και η ολοκληρωμένη εκτίμηση όλων των κινδύνων που εμπεριέχει το εγχείρημα. Το Επιχειρηματικό Μοντέλο, έχει πάντα μεγάλο ενδιαφέρον για τον επενδυτή, γιατί αναγνωρίζει όλα τα πιθανά κανάλια εσόδων και εξόδων του εγχειρήματος (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009).

ΒΙΩΣΙΜΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΥΚΤΥΟ

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα έρευνών της Διεθνούς βιβλιογραφίας, ένα επιχειρηματικό μοντέλο στην ηλεκτρονική πληροφόρηση και δημοσιογραφία θεωρείται βιώσιμο, όταν η στρατηγική συνδυάζει το ποιοτικό, πρωτότυπο και διαφοροποιημένο περιεχόμενο με τις πολλαπλές πηγές εσόδων. Τα έσοδα σύμφωνα πάντα με τα αποτελέσματα προέρχονται κατά μεγάλο βαθμό από χορηγίες και διαφημίσεις και σε πολύ μικρότερο ποσοστό από συνδρομές μελών. Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω έρευνες, οι οποίες έχουν διεξαχθεί από ερευνητές τα τελευταία χρόνια και έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά συνέδρια και περιοδικά.

Η έρευνα της καθηγήτριας του Τέξας στις Ηνωμένες Πολιτείες Hsiang Iris Chyi (2005), πραγματοποιήθηκε σε ένα δείγμα 853 κινέζων, οι οποίοι ρωτήθηκαν για το εάν είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν συνδρομή για ηλεκτρονικές ειδήσεις. Οι

απαντήσεις που προέκυψαν έδειξαν ότι οι περισσότεροι αναγνώστες δεν ήταν διατεθειμένοι να πληρώσουν ούτε στο παρόν αλλά ούτε και στο μέλλον, γιατί έχουν την βεβαιότητα ότι μπορούν να βρουν τις ίδιες ειδήσεις δωρεάν σε κάποια άλλη ιστοσελίδα και γιατί σύμφωνα με την γνώμη τους θεωρούν ότι οι ειδήσεις δεν έχουν κάποιο ιδιαίτερο περιεχόμενο που να τους είναι αναγκαίο τόσο ώστε να πληρώσουν για αυτό.

Άλλη μία έρευνα της Hsiang Iris Chyi, πραγματοποιήθηκε το 2012 σε 767 Αμερικανούς ενήλικες χρήστες των διαδικτυακών μέσων και έδειξε ότι οι χρήστες ήταν περισσότερο πιθανό να πληρώσουν για την έντυπη μορφή της έκδοσης παρά για την ηλεκτρονική. Στην έρευνα αυτή προκάλεσε εντύπωση η αρνητική στάση του δείγματος στην οποιαδήποτε μορφή χρέωσης για ηλεκτρονική πληροφόρηση καθότι η έρευνα διεξάχθηκε αποκλειστικά σε χρήστες διαδικτυακών μέσων.

Μια πρόσφατη έρευνα είναι αυτή των J. Sonia Huang & Wei-Ching Wang (2014) η οποία μελέτησε την διαδικτυακή αγορά πληροφοριών ως επιχειρηματικό μοντέλο. Στην συγκεκριμένη μελέτη ενσωματώθηκαν και όλες οι σχετικές οικονομικές έννοιες για την απόδοση της επιχείρησης σε συνδυασμό με το περιεχόμενο των πληροφοριών της ιστοσελίδας. Τα αποτελέσματα δείχναν ότι η ποικιλία του περιεχομένου των ιστοσελίδων αυξάνει της επισκεψιμότητα κατά μεγάλο βαθμό χωρίς όμως αυτό να συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την οικονομική απόδοση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, το διαφοροποιημένο και εξειδικευμένο περιεχόμενο παρουσιάζει αυξημένη επισκεψιμότητα, ειδικά εάν προσφέρει δυνατότητες διάδρασης στους χρήστες, χωρίς όμως αυτό να δίνει μεγάλες πιθανότητες να προκύψουν συνδρομητές, και σε αυτή την περίπτωση η διαφήμιση εξακολουθεί να αποτελεί την πρώτη πηγή εσόδων.

Η Gillian Doyle (2014) μελέτησε την μετάβαση από την έντυπη δημοσιογραφία στην ηλεκτρονική με σκοπό την ταυτόχρονη προβολή περιεχομένου σε πολλές ηλεκτρονικές πλατφόρμες και μέσα που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο με βάση το κόστος και το όφελος. Η έρευνα διεξάχθηκε σε ένα σύνολο βρετανικών εφημερίδων όπου η ερευνήτρια προσπάθησε να αναδείξει τις μεταβλητές εκείνες που συμβάλανε στην επιτυχή μετάβασή τους από την έντυπη στην ηλεκτρονική μορφή. Σημαντικότερη μεταβλητή όλων αναδείχθηκε η διαδραστικότητα της ηλεκτρονικής μορφής, η οποία θεωρείται ανταγωνιστικό πλεονέκτημα διότι βοηθά στο να

συλλέγονται πληροφορίες για τους αναγνώστες και να δημιουργούνται σχέσεις μαζί τους. Επίσης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα, σημαντικό πλεονέκτημα των ηλεκτρονικών ιστοσελίδων αποτελεί η δυνατότητα συνεχούς ανανέωσης του περιεχόμενου τους, δίνοντας έτσι το κίνητρο στους αναγνώστες να πραγματοποιούν πολλές και συχνές επισκέψεις. Το γενικό συμπέρασμα της έρευνας ήταν ότι οι ηλεκτρονικές εφημερίδες αποτελούν ένα επιχειρηματικό μοντέλο χαμηλού ρίσκου, κόστους και εσόδων, τα όποια έσοδα προέρχονται από συνδρομές, διαφημίσεις ηλεκτρονικό εμπόριο και παιχνίδια (Doyle, 2014).

Το διαδικτυακό επιχειρηματικό μοντέλο που αφορά την πληροφόρηση είναι ένα μοντέλο χαμηλού ρίσκου και για αυτό το λόγο έχει παρατηρηθεί ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση στα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης την τελευταία δεκαετία. Σύμφωνα με τον Picard G. Robert. (2006), τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης έχουν τριπλασιαστεί τα τελευταία δέκα χρόνια και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να είναι πολύ σκληρός ο ανταγωνισμός μεταξύ τους καθώς η προσφορά για πληροφόρηση, ενημέρωση και ψυχαγωγία, είναι πολύ μεγαλύτερη από τη ζήτηση του κοινού.

Το αναγνωστικό κοινό, λόγω της υπερπροσφοράς, είναι κατακερματισμένο σε πολλά μέσα και καταναλώνει συνήθως ότι βρίσκει διαθέσιμο και ότι έχει συνηθίσει, χωρίς να εκφράζει ιδιαίτερη προτίμηση σε κάτι πιο συγκεκριμένο. Αυτή η κατάσταση που είναι αντιπροσωπευτική για τον χώρο του διαδικτύου, δημιουργήθηκε από τα ίδια τα μέσα γιατί δεν εφαρμόζουν καινοτόμες πρακτικές στην σύνθεση και την ποιότητα του περιεχομένου τους (Picard, 2006).

Σημαντικός παράγοντας στην έλλειψη καινοτομίας σύμφωνα με τον Picard (2006), είναι η μικρή σύνδεση του χώρου της πληροφόρησης με την Πανεπιστημιακή Κοινότητα. Οι διαδικτυακές εφημερίδες, συνεχίζει ο Picard (2006), δεν έχουν την δυνατότητα να επενδύσουν όπως οι βιομηχανικές επιχειρήσεις σε έρευνα και ανάπτυξη, ενώ είναι σχετικά μικρή και η εμπειρία τους στην ανάπτυξη νέου περιεχομένου. Αντίθετα, επενδύουν περισσότερο σε καινοτόμους τρόπους διανομής και προβολής, ενώ μόνο το 15% των πληροφοριών στο διαδίκτυο αποτελεί πρωτότυπο περιεχόμενο (Picard, 2006).

Στην επόμενη του έρευνα ο Picard (2012), μελέτησε μαζί με την Lucia Naldi τρία παραδείγματα επιχειρηματικής δραστηριότητας στις Ηνωμένες Πολιτείες τα οποία

αφορούσαν ειδησεογραφικές ιστοσελίδες. Η πρώτη περίπτωση αφορούσε μία σελίδα που έδινε έμφαση στις τοπικές ειδήσεις αθλητικού, επιχειρηματικού, καλλιτεχνικού και ψυχολογικού περιεχομένου καθώς και στις εθνικές ειδήσεις αλλά με τοπική οπτική. Τελικά το επιχειρηματικό πλάνο απέτυχε καθώς δεν εκπλήρωσε τους υψηλούς στόχους που είχε θέσει, με αποτέλεσμα το αρχικό σχήμα να συρρικνωθεί και σήμερα να λειτουργεί μόνο με τρεις δημοσιογράφους από τους 30 που είχε εξ αρχής. Η συρρίκνωση έγινε με σκοπό την μείωση του κόστους λειτουργίας, καθότι τα ελάχιστα έσοδα που προέρχονταν από διαφημίσεις, δωρεές και χορηγίες, δεν μπορούσαν να καλύψουν τα έξοδα.

Η δεύτερη περίπτωση αφορούσε μια σελίδα πολιτικού περιεχομένου που δημιουργήθηκε από 40 δημοσιογράφους, οι οποίοι συμφώνησαν να δουλεύουν δωρεάν για τον πρώτο χρόνο. Η επιχείρηση αρχικά δεν διέθετε κτιριακή εγκατάσταση και όλες οι εργασίες γινόταν μέσω υπολογιστών και τηλεφώνου από το σπίτι. Η ιστοσελίδα το 2012 είχε 250.000 μοναδικούς επισκέπτες το μήνα, ενώ τα έσοδα προήλθαν από τοπικές διαφημίσεις και μερικές δωρεές.

Η τρίτη περίπτωση η οποία θεωρείται και πιο ενδιαφέρουσα, δημιουργήθηκε από εθελοντές το 2007 και αφορά μια ιστοσελίδα με περιεχόμενο ειδήσεων για τοπικά θέματα που δεν προβάλλονταν σε άλλες ιστοσελίδες. Το περιεχόμενο της σελίδας πρόβαλε θέματα κοινωνικών ανισοτήτων και προστασίας του καταναλωτή, ενώ η ομάδα εργασίας δεν αποτελούταν αποκλειστικά από δημοσιογράφους αλλά και από εθελοντές διαφορετικών ιδιοτήτων με γνώσεις και ικανότητα στο γράψιμο. Η ομάδα εθελοντών αποτελούνταν από 40 άτομα τα οποία έγραφαν τα άρθρα και εκτελούσαν όλες τις υπόλοιπες εργασίες όπως το μοντάζ, την επιλογή και λήψη φωτογραφιών, την βιντεοσκόπηση, τον σχεδιασμό, την οικονομική διαχείριση και το μάρκετινγκ της ιστοσελίδας. Η σελίδα με την έναρξη της είχε 5.000 μοναδικούς επισκέπτες το μήνα. Ενώ από το 2010, τρία χρόνια μετά την ίδρυσή της, επεκτάθηκε και σε έντυπη μορφή. Τα έσοδα της συγκεκριμένης σελίδας, προέρχονται από χορηγίες, από ακτιβιστές και από ιδιώτες, ενώ δέχθηκε πολλές δωρεές από οργανισμούς που θέλουν αν συνδεθούν με την κοινωνική ευθύνη.

Σύμφωνα με τους ερευνητές και στις τρεις περιπτώσεις βασικό ρόλο για την επιτυχία έπαιξε το περιεχόμενο και η ποιότητα των ειδήσεων και όχι τόσο τα έσοδα και τα έξοδα λειτουργίας. Βέβαια την καλύτερη επίδοση είχαν οι στρατηγικές μικρού

ρίσκου όπως αυτή της τρίτης περίπτωσης, η οποία είχε την πιο ελκυστική πρόταση και το περισσότερο επιτυχημένο αποτέλεσμα σε σχέση με τα έσοδα και την βιωσιμότητα. Οι δύο πρώτες περιπτώσεις δεν κάνανε κάτι νέο σε σχέση με τα έντυπα μέσα από τα οποία προέρχονταν οι δημοσιογράφοι, ενώ η τρίτη περίπτωση ήταν σε κάποιο βαθμό περισσότερο καινοτομική όσον αφορά το περιεχόμενο, την λειτουργία και την σύνθεση της ομάδας εργασίας (Picard & Naldi, 2012).

Σε γενικές γραμμές τα κείμενα που παρέχουν πληροφόρηση στο διαδίκτυο δεν χαρακτηρίζονται από πρωτότυπο περιεχόμενο και αυτό οφείλεται στις συνθήκες που επικρατούσαν για χρόνια στο χώρο της έντυπης πληροφόρησης, όπου υπήρχε η αντίστοιχα μεγάλη διαφημιστική δαπάνη και το αναγνωστικό κοινό είχε την πρόθεση να πληρώσει. Στη σημερινή όμως ψηφιακή εποχή το μαζικό κοινό δεν είναι διατεθειμένο, να πληρώσει τουλάχιστον για ειδήσεις και η προσφορά των πληροφοριών στο διαδίκτυο είναι πολύ μεγαλύτερη από την ζήτηση που παρουσιάζει το αναγνωστικό κοινό. Αυτή η κατάσταση έχει ως αποτέλεσμα το κοινό να καταναλώνει ότι βρει και ότι έχει συνηθίσει, με μια προτίμηση στις σελίδες όπου μπορεί να συμμετέχει διαδραστικά. Επιπλέον η μικρή σύνδεση του χώρου της πληροφόρησης με την Πανεπιστημιακή Κοινότητα και η έλλειψη καινοτόμων πρακτικών στην σύνθεση και την ποιότητα του περιεχομένου, ενισχύουν την έλλειψη πρωτοτυπίας στο περιεχόμενο των σελίδων ηλεκτρονικής πληροφόρησης.

Το περιεχόμενο στις ηλεκτρονικές σελίδες θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα ελκυστικό για τον αναγνώστη και οι αρθρογράφοι θα πρέπει να παρέχουν πληροφορίες που εκτός από είδηση, θα αποτελούν εκπαιδευτική αξία για το κοινό και ανταλλακτική αξία για τους χορηγούς. Η αξία της είδησης είναι να είναι ακριβής, αξιόπιστη, από έγκυρη πηγή, ολοκληρωμένη, αναλυμένη και ερμηνευμένη ενώ η ύπαρξη ανεξαρτησίας και κοινωνικής ευθύνης, είναι στοιχεία που το κοινό και οι χορηγοί εκτιμούν ιδιαίτερα (Τσουρβάκας, 2004).

Το διαδικτυακό επιχειρηματικό μοντέλο που αφορά την πληροφόρηση είναι ένα επιχειρηματικό μοντέλο χαμηλού ρίσκου χωρίς υψηλό κόστος έναρξης και λειτουργίας. Το κλειδί της επιτυχίας βρίσκεται στην προσφορά του ποιοτικού καινοτόμου περιεχομένου, το οποίο παρέχει στο κοινό επαρκή πληροφόρηση σε διάφορα θέματα. Το κοινό, μέσα από την πληροφόρηση αυτή, όχι μόνο κατανοεί και

αποφασίζει, αλλά πρέπει να έχει την αίσθηση ότι ανήκει σε κάποιο χώρο, στον οποίο έχει ταυτόχρονα γρήγορη και εύκολη η πρόσβαση (Τσουρβάκας, 2013).

Έτσι, σημαντικό ρόλο σε μια ηλεκτρονική σελίδα παίζει η φωτογραφία, η έξυπνη λεξάντα, το λιτό και ελκυστικό κείμενο, το πρωτότυπο περιεχόμενο, τα ιδιαίτερα κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά του αναγνωστικού κοινού, η συλλογική κουλτούρα και οτιδήποτε μπορεί να εκφράσει μια συλλογικότητα. Όλα τα παραπάνω παίζουν καθοριστικό ρόλο, διότι συμβάλουν στην προσέλκυση αναγνωστικού κοινού και κατ' επέκταση χορηγών και διαφημίσεων, πηγές οι οποίες αποτελούν τα βασικά έσοδα του επιχειρηματικού μοντέλου. Ένα τέτοιο επιχειρηματικό μοντέλο χαμηλού ρίσκου, κρίνεται ιδανική περίπτωση για μια ομάδα νέων ανθρώπων, χωρίς ιδιαίτερη εμπειρία στον επιχειρηματικό χώρο και επιλέχθηκε ως επιχειρηματική ιδέα του εκπαιδευτικού project, που πραγματεύεται η παρούσα εργασία.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

A. ΓΕΝΙΚΑ

Το σχέδιο διδασκαλίας που περιγράφεται παρακάτω δημιουργήθηκε με σκοπό να εφαρμοσθεί μελλοντικά σε φοιτητές του τμήματος των Παιδαγωγικών Επιστήμων ώστε να τους φέρει σε επαφή με την επιχειρηματικότητα. Η εκπαιδευτική διαδικασία βασίζεται στις συμμετοχικές τεχνικές εκπαίδευσης και στη μέθοδο του project. Η όλη προσέγγιση του θέματος, αποτελεί την συνέχεια από μια σειρά σχεδίων διδασκαλίας που έχουν δημιουργηθεί από την συγγραφέα της παρούσας εργασίας, έχουν εφαρμοστεί στην πράξη δίνοντας ικανοποιητικά αποτελέσματα κατά την αξιολόγηση τους στην εκπαίδευση ενήλικων και έχουν δημοσιευθεί σε επιστημονικά συνέδρια.

Το θέμα του project αφορά την ανάπτυξη και την ανάλυση μιας επιχειρηματικής ιδέας σε δημιουργική επιχειρηματικότητα, μέσα από την σύνταξη, την ανάπτυξη και την εφαρμογή των επιμέρους συστατικών ενός επιχειρηματικού σχεδίου με την γραπτή παρουσίαση της ιδέας σε επιχειρηματικό σχέδιο, να αποτελεί το τελικό

προϊόν του project. Το επιχειρηματικό σχέδιο κρίνεται αναγκαίο πριν από κάθε επιχειρηματικό εγχείρημα και η δημιουργία του αποτελεί εκ των πραγμάτων μια πολύπλοκη διαδικασία, αντιπροσωπευτική για τον κόσμο της επιχειρηματικότητας. Παρότι που το επιχειρηματικό σχέδιο εντάσσεται στο χώρο των οικονομικών επιστημών, η όλη διαδικασία προϋποθέτει την μελέτη πολλών επιστημονικών πεδίων και αποτελεί από μόνη της ένα project δράσης και διερεύνησης μαζί. Η όλη διαδικασία μάθησης με την μέθοδο του project, έχει σχεδιαστεί να έχει συνολική διάρκεια 25 ώρες, που χωρίζεται σε μέρη, με το κάθε ένα από αυτά να αποτελείται από τις δικές του θεματικές ενότητες.

Τα στάδια διεξαγωγής του project είναι ο τρόπος εισήγησης του θέματος στους εκπαιδευόμενους, η συγκρότηση της ομάδας, ο σχεδιασμός, η οργάνωση και ο προγραμματισμός των εργασιών, τα ερωτήματα και οι θεματικές ενότητες του project, οι στόχοι του project, η υλοποίηση των εργασιών με τα διαλείμματα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης, η ολοκλήρωση των εργασιών, η παρουσίαση των εργασιών του project και τέλος η αξιολόγηση του. Όλες οι εργασίες του project πρόκειται να υλοποιηθούν μέσα από ομαδικές δραστηριότητες των εκπαιδευομένων αφού πρώτα δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις, χωρίς την καθοδήγηση του υπεύθυνου καθηγητή, σε 25 διδακτικές ώρες.

Η προσέγγιση της θεματολογίας για την υλοποίηση των μαθημάτων γίνεται μέσα από την χρήση συμμετοχικών τεχνικών εκπαίδευσης βάση κριτηρίων, όπως ο σκοπός και το αντικείμενο διδασκαλίας. Βασικότερο όλων όμως, είναι η κάθε τεχνική να βοηθήσει αποτελεσματικά στην εκπλήρωση των εκπαιδευτικών στόχων μέσα στο χρονικό περιθώριο των ωρών διδασκαλίας μετατρέποντας την μάθηση σε μια ευχάριστη, βιωματική και δημιουργική διαδικασία. Οι τεχνικές που επιλέχθηκαν είναι ο Καταιγισμός Ιδεών, η Μελέτη Περίπτωσης, η Χαρτογράφηση Ιδεών, η Συζήτηση, η Εισήγηση εμπλουτισμένη με Ερωτήσεις, η Βιβλιογραφική Έρευνα και τα Παιχνίδια Ρόλων.

Ο καταιγισμός ιδεών επιλέχθηκε διότι προάγει την ελεύθερη και αυθόρμητη συμμετοχή όλων των εκπαιδευομένων χωρίς να παίζει ρόλο εάν γνωρίζουν το θέμα. Η διαδικασία της τεχνικής αυτής είναι ιδιαίτερα απλή και αποτελείται από τρία στάδια. Αρχικά διατυπώνονται προφορικά και καταγράφονται ταυτόχρονα στον πίνακα οι ιδέες των εκπαιδευομένων, κατόπιν επεξεργάζονται και συνοψίζονται με

σκοπό την σύνθεση των αποτελεσμάτων. Ο χρόνος που αφιερώνεται στην τεχνική αυτή είναι αυστηρά 20 λεπτά της ώρας. Η τεχνική αυτή θεωρείται ιδανική για την έναρξη της διδασκαλίας, διότι δίνει σε όλους τους εκπαιδευόμενους τη δυνατότητα να εκφέρουν γνώμη, ακόμα και αν προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, με διαφορετικό τρόπο σκέψης και εμπειρίες. Η συγκεκριμένη τεχνική, συμβάλει στην συνοχή της ομάδας με αποτέλεσμα οι συμμετέχοντες να νιώθουν άνεση, οικειότητα και εμπιστοσύνη. Επίσης, η τεχνική αυτή, είναι οικονομική και δίνει άμεσα αποτελέσματα (Ιακωβίδου, 2015).

Η μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκε διότι συνδυάζεται πολύ εύκολα με τον καταγισμό ιδεών και με όλες τις άλλες τεχνικές ενώ κρίνεται ιδανική για την αξιοποίηση γνώσεων που μόλις αποκτήθηκαν ή προϋπάρχουν. Η τεχνική αυτή, ενισχύει την κριτική σκέψη και συνδέει αυτόματα τη θεωρία με την πράξη μέσα από ένα πραγματικό γεγονός. Η όλη διαδικασία αποτελείται από την προετοιμασία του καθηγητή και των εκπαιδευόμενων, την πραγματοποίηση της μελέτης και την συζήτηση των αποτελεσμάτων. Οι περιπτώσεις καταγεγραμμένες σε σύντομα κείμενα μοιράζονται στους μαθητές που είναι χωρισμένοι σε ομάδες. Στη συνέχεια, οι μαθητές, διαβάζουν τα κείμενα και καλούνται να απαντήσουν με βάση τις γνώσεις που ήδη έχουν ή που έχουν αποκτήσει από την προηγούμενη ενότητα. Γίνεται μια σύντομη συζήτηση και συνθέτονται αποτελέσματα. Η συνολική διάρκεια της τεχνικής καθορίζεται από το θέμα της συζήτησης (Ιακωβίδου, 2015).

Η Χαρτογράφηση ιδεών, μπορεί κάλλιστα να συνδυαστεί με τη μελέτη περίπτωσης, αλλά και με άλλες τεχνικές και να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους να οργανώσουν και να αναλύσουν τις σκέψεις τους, συμβάλλοντας στην ενεργητική και αποτελεσματική μάθηση. Οι εκπαιδευόμενοι πάνω σε κάποιο προσχέδιο που τους δίνεται δημιουργούν τα δικά τους σχεδιαγράμματα αναφέροντας έννοιες και συνδέσεις για κάθε σημείο. Η τεχνική αυτή έχει διάρκεια το πολύ 20 λεπτά (Ιακωβίδου, 2015).

Η τεχνική της Συζήτησης μπορεί να εφαρμοσθεί σε οποιαδήποτε φάση της διδασκαλίας προκειμένου οι εκπαιδευόμενοι να ανταλλάξουν τις απόψεις τους στην ολομέλεια της τάξης ή στην ομάδα τους και να καταλήξουν σε κάποιο συμπέρασμα. Η τεχνική αυτή επιλέχθηκε, διότι δίνει στον εκπαιδευτικό μια εικόνα για το πώς σκέπτονται οι εκπαιδευόμενοι και το πώς συνδέουν αυτά που γνωρίζουν με το θέμα.

Επιπλέον ενισχύει την ικανότητα των εκπαιδευομένων ως προς στο να παράγουν και να εκφέρουν άποψη, πράγμα που τους φέρνει πιο κοντά στην επίτευξη των στόχων, ενώ δημιουργείται ένα φιλικό και οικείο κλίμα. Η τεχνική της συζήτησης, συνδυάζεται άψογα με την επόμενη τεχνική που είναι η εισήγηση εμπλουτισμένη με Ερωτήσεις (Βασάλα, 2013).

Η εισήγηση, μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον εκπαιδευτικό προκειμένου να συνοψίσει τα αποτελέσματα της συζήτησης και να παρουσιάσει μια περίληψη για ένα σημαντικό θέμα. Επίσης μέσα από την εισήγηση παρέχονται διευκρινήσεις, πληροφορίες και δεδομένα για συγκεκριμένα θέματα θεωρίας που πρέπει να αποδοθούν αυτούσια και δεν μπορούν να προσεγγιστούν με κάποιον άλλο εναλλακτικό τρόπο. Η εισήγηση γίνεται από τον καθηγητή και προκειμένου να κρατά ζωντανό το ενδιαφέρον των φοιτητών συνδυάζεται και εμπλουτίζεται με ερωτήσεις, όπου αυτό είναι δυνατό. Η εισήγηση δεν πρέπει να ξεπερνά την χρονική διάρκεια των 20 λεπτών της ώρας (Βασάλα, 2013).

Η βιβλιογραφική έρευνα ως ερευνητική διδακτική τεχνική υιοθετείται στη διδακτική πράξη κάθε φορά που οι εκπαιδευόμενοι καλούνται να αναζητήσουν πληροφορίες προκειμένου να δώσουν απαντήσεις στις διαστάσεις και στα θέματα που τους απασχολούν. Πρόκειται για μια τεχνική που στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί βασική συνιστώσα της συνθετικής μελέτης και στηρίζεται σε υλικό καταγεγραμμένο που βρίσκεται σε διάφορες πηγές και αντλείται από τον εκπαιδευόμενο, με σκοπό την μελέτη και την αξιολόγηση του, για την σύνθεση αποτελεσμάτων. Τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την Βιβλιογραφική Έρευνα, παρουσιάζονται επεξεργασμένα και με συγκεκριμένη δομή, όπως συμβαίνει στην περίπτωση ενός Επιχειρηματικού Σχεδίου (Βασάλα, 2013).

Τέλος τα παιχνίδια ρόλων θεωρούνται ιδανική τεχνική για την προσέγγιση καταστάσεων όπου οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να δοκιμάσουν συναισθήματα ανησυχίας και να αναλύσουν καταστάσεις που σχετίζονται με αυτές που ζουν οι άνθρωποι στην πραγματικότητα υποδύομενοι ρόλους ατόμων ή κοινωνικών ομάδων σε συνθήκες που προσομοιάζουν με προβλήματα της καθημερινής ζωής. Απαραίτητη προϋπόθεση για το παιχνίδι ρόλου είναι η προετοιμασία της κατάστασης με το κατάλληλο σενάριο (Βασάλα, 2013).

B. ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Βασικές ενότητες του Project

Όπως έχει ήδη αναφέρει και στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας, τα στάδια διεξαγωγής της μεθόδου project ακολουθούν μια διαδοχική σειρά που ξεκινάει συνήθως με την συγκρότηση της ομάδας και τελειώνει με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Το Project που σχεδιάστηκε για τον σκοπό αυτής της εργασίας και αποτελεί μια ολοκληρωμένη πρόταση διδασκαλίας του Επιχειρηματικού σχεδίου, αποτελείται από τα παρακάτω στάδια:

1. Έναρξη της διδασκαλίας
2. Συγκρότηση της ομάδας
3. Επιλογή του θέματος - Σχεδιασμός, οργάνωση και προγραμματισμός των εργασιών (συμβόλαιο συνεργασίας, στόχοι)
4. Ερωτήματα και Θεματικές ενότητες, πηγές πληροφόρησης
5. Υλοποίηση των εργασιών- διάλειμμα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης
6. Παρουσίαση των εργασιών και Αξιολόγηση του Project

Όλες οι εργασίες του project έχουν σχεδιαστεί με σκοπό να υλοποιηθούν μέσα από ομαδικές δραστηριότητες των εκπαιδευομένων σε τραπέζια εργασίας, εφόσον υπάρξουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις, χωρίς την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού μέσα σε 25 διδακτικές ώρες, όπως αυτές απεικονίζονται στον συνοπτικό πίνακα διδασκαλίας (βλ. Παράρτημα Πίνακας 1).

1. Έναρξη του Project

Κατά την έναρξη της διδασκαλίας κρίνεται απαραίτητη η γνωριμία μεταξύ όλων των μελών της ομάδας που αποτελείται από τον υπεύθυνο καθηγητή και τους φοιτητές. Η διαδικασία αυτή δεν διαρκεί πολύ και δεν προτείνεται κάποιος συγκεκριμένος τρόπος γνωριμίας διότι το κομμάτι αυτό είναι καθαρά τυπικό και δεν επηρεάζει την εξέλιξη των εργασιών του Project. Συνήθως δίνονται λίγα λεπτά στο κάθε άτομο της ομάδας να παρουσιάσει το εαυτό του και γενικά το στάδιο αυτό σχεδόν πάντα εξελίσσεται ομαλά χωρίς προβλήματα. Ενδέχεται όμως να προκύψουν στην πράξη κάποιες

καθυστερήσεις, όπως η μη έγκαιρη προσέλευση στην αίθουσα ή διάφορα άλλα τεχνικά προβλήματα και για αυτούς τους λόγους υπολογίζεται πάντοτε ένα επιπλέον χρονικό περιθώριο.

2. Συγκρότηση της ομάδας

Μετά από την γνωριμία των μελών της ομάδας ακολουθεί μια σύντομη εισήγηση με σκοπό την περιγραφή της διαδικασίας του Project στην ομάδα και πριν από οποιαδήποτε άλλη διεργασία, πραγματοποιείται η συγκρότηση των ομάδων εργασίας. Η δημιουργία των ομάδων εργασίας είναι βασική προϋπόθεση για τη διεξαγωγή του Project. Ως μέγεθος της ομάδας συνήθως ορίζεται ο αριθμός των 4 - 6 ατόμων και δεδομένου ότι οι φοιτητές που θα πλαισιώσουν αυτό το βιωματικό εργαστήριο με την μορφή του Project θα είναι περίπου 20 άτομα, όπως συμβαίνει συνήθως, ενδέχεται να σχηματιστούν 3 -5 ομάδες. Η κάθε ομάδα θα δουλέψει το δικό της Project και στο τέλος των εργασιών θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα στην τάξη. Τα τελικά Project ενδέχεται να είναι όσα και οι ομάδες εργασίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ομάδες συγκροτούνται τυχαία από τον υπεύθυνο καθηγητή ή από τους εκπαιδευόμενους που επιλέγουν μόνοι τους να χωριστούν σε ομάδες. Η τελική μορφή των ομάδων πρέπει να καθορίζεται με κύριο κριτήριο την θετική αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της, που σύμφωνα με τον Κόκκο (1998), επιτυγχάνεται όταν οι ομάδες να έχουν μικτή σύνθεση από άποψη φύλου, κοινωνικής και γεωγραφικής προέλευσης.

3. Επιλογή του θέματος - Σχεδιασμός, οργάνωση και προγραμματισμός των εργασιών

Αμέσως μετά την συγκρότηση των ομάδων ξεκινάει η διαδικασία προσέγγισης των εκπαιδευομένων στη θεματολογία του Project που έχει στόχο να οδηγήσει τις ομάδες στην επιλογή του θέματος του Project. Η εισαγωγή του θέματος είναι ίσως το σημαντικότερο κομμάτι στην συνολική εκπαιδευτική διαδικασία και για αυτό το λόγο πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα. Ο τρόπος εισήγησης παίζει καθοριστικό ρόλο γιατί προκαλεί το ενδιαφέρον στους εκπαιδευόμενους και έτσι καλλιεργούνται οι συνθήκες δημιουργίας του οράματος, των στόχων, του σκοπού και των αξιών της επιχείρησης που με την σειρά τους διαμορφώνουν την επιχειρηματική ιδέα.

Η εισήγηση του θέματος στους εκπαιδευόμενους γίνεται μέσα από έναν καταγιισμό ιδεών, όπου καλούνται να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους και να διατυπώσουν αυθόρμητα τις ιδέες τους για το τι πιστεύουν ότι είναι η επιχειρηματικότητα, πως εξελίσσεται ιστορικά και πως συνδέεται με τη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Οι ιδέες ενώ διατυπώνονται προφορικά καταγράφονται στον πίνακα, κατόπιν επεξεργάζονται και συνοψίζονται με σκοπό να σχηματιστεί ο ορισμός της επιχειρηματικότητας. Στην συνέχεια πραγματοποιείται συζήτηση και εισήγηση σχετικά με την επιχειρηματικότητα, προκειμένου να δοθούν οι κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την θεματολογία του Project. Στην εισήγηση του θέματος συμπεριλαμβάνονται ιστορικά στοιχεία τα οποία έχουν αναφερθεί στον πρόλογο και στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Με λίγα λόγια η τοποθέτηση του θέματος γίνεται μέσα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή όπου τονίζεται η σημασία των κοινωνικών αλλαγών στην οργάνωση της καθημερινής ζωής των ανθρώπων. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η έλευση της επιχειρηματικότητας στην σύγχρονη ζωή σχεδόν ταυτόχρονα με την καθιέρωση της οκτάωρης εργασίας, ενώ το ίδιο διάστημα παρατηρείται η εισαγωγή εννοιών που σχετίζονται με τον ελεύθερο χρόνο.

Μια δραστηριότητα που χαρακτηρίζει τον σύγχρονο άνθρωπο και σχετίζεται ταυτόχρονα με την επιχειρηματικότητα, την εργασία και τον ελεύθερο χρόνο, είναι η χρήση του διαδικτύου. Η παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου σχετίζεται με τη χρήση του διαδικτύου, την ανάπτυξη της προσωπικότητας, τη διαχείριση χρόνου και την ποιότητα ζωής (Κωνσταντοπούλου, 2010). Από την άλλη μεριά σύμφωνα με τον Schumpeter (1934), τα χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών είναι η εξειδικευμένη γνώση, η ισχυρή και ανήσυχη προσωπικότητα, η εισαγωγή καινοτομιών, η θέληση για δημιουργία και προσωπική ανάπτυξη και η ανάγκη προσφοράς στην κοινωνία.

Η επιλογή του θέματος προκύπτει μέσα από συζήτηση και σχολιασμό των δραστηριοτήτων των εκπαιδευόμενων στον ελεύθερο χρόνο τους, οι οποίες δεν αποτελούν κύρια πηγή του εισοδήματός τους και σχετίζονται με την χρήση του διαδικτύου. Στην συνέχεια της συζήτησης μελετάται ο τρόπος και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες, κάποια από αυτές τις δραστηριότητες θα μπορούσε να αποκτήσει επιχειρηματική υπόσταση. Τέλος γίνεται η πρόταση να αναπτυχθεί ως επιχειρηματική ιδέα η δημιουργία ενός διαδικτυακού περιοδικού στο οποίο θα μπορούν να αρθρογραφούν στον ελεύθερο τους χρόνο σχετικά με τα ενδιαφέροντα τους δίνοντας

όμως ένα επιστημονικό υπόβαθρο, εκμεταλλευόμενοι το γνωστικό αντικείμενο των παιδαγωγικών επιστήμων. Κάποιες από τις επιχειρηματικές ιδέες θα μπορούσαν να αναπτυχθούν σε επιχειρηματικό σχέδιο είναι οι εξής: Παιδί και διατροφή, Παιδί και ταξιδιωτικοί προορισμοί, Παιδί και λογοτεχνία κ.ά.

Στόχοι

Βασικός σκοπός του project είναι, να έρθουν οι εκπαιδευόμενοι πιο κοντά με την επιχειρηματική διαδικασία, μέσα από την ενεργή συμμετοχή τους στις δραστηριότητες του project, του οποίου οι στόχοι διαμορφώνονται σε 3 επίπεδα, σε επίπεδο γνώσεων, ικανοτήτων και στάσεων (Φλουρής, 2005).

Σε επίπεδο γνώσεων, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να γνωρίζουν και να καταλαβαίνουν τη σύνθεση, την χρησιμότητα και την αξία ενός επιχειρηματικού σχεδίου, θα πρέπει να έχουν κατανοήσει πως η καινοτομία συνδέεται με την επιχειρηματικότητα, πως δημιουργείται μια νέα ιδέα, ποια είναι τα εργαλεία ανάπτυξης της επιχειρηματικής ιδέας, να ορίζουν τις έννοιες της επιχειρηματικότητας, να αναλύουν τα βήματα του επιχειρηματικού κύκλου και να μπορούν να προσδιορίζουν δράσεις για το κάθε βήμα.

Σε επίπεδο ικανοτήτων οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να μπορούν να οργανώνουν μια επιχειρηματική ιδέα σε επιχειρηματικό σχέδιο, το οποίο θα συντάσσουν οι ίδιοι, θα το χρησιμοποιούν και θα το εφαρμόζουν ως εργαλείο της οικονομικής επιστήμης, στη δημιουργία μιας επιχείρησης. Επίσης θα πρέπει να μπορούν να αναπτύσσουν κατάλληλα τα επιμέρους στοιχεία ενός επιχειρηματικού σχεδίου και να παράγουν αποτελέσματα, να κατανοούν και να περιγράφουν τον κύκλο επιχειρηματικότητας, από την αρχική ιδέα μέχρι την ίδρυση της επιχείρησης και τη διαχείριση της ανάπτυξής της στα πρώτα στάδια.

Ακόμη σε επίπεδο ικανοτήτων, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να είναι σε θέση να εξηγούν, να περιγράφουν, να αξιολογούν, να επαληθεύουν και να πραγματοποιούν επιχειρηματικές δράσεις, όπως επίσης να εφαρμόζουν εργαλεία και να συντάσσουν επιχειρηματικά σχέδια, αναπτύσσοντας τα επιμέρους συστατικά ενός επιχειρηματικού σχεδίου.

Τέλος σκοπός του project σε επίπεδο στάσεων είναι να απομυθοποιήσει τις δυσκολίες που συνδέονται με την επιχειρηματικότητα, να κάνει λιγότερο πολύπλοκη την οργάνωση μιας επιχείρησης ώστε να ενθαρρύνει τους εκπαιδευόμενους να κινητοποιηθούν επιχειρηματικά, μέσα από την αναγνώριση επιχειρηματικών ευκαιριών και ανάπτυξη επιχειρηματικών ιδεών.

Μετά την υλοποίηση της διδασκαλίας, οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να μπορούν να παράγουν, να αξιολογούν μια επιχειρηματική ιδέα και να τη δοκιμάζουν στην αγορά, αναγνωρίζοντας τα προβλήματα και τις προοπτικές για το συγκεκριμένο εγχείρημα. Επίσης οι εκπαιδευόμενοι θα πρέπει να είναι σε θέση να μπορούν να περιγράψουν αναλυτικά όλα τα στάδια που ακολουθεί η επιχειρηματική ιδέα από την δημιουργία της μέχρι την εφαρμογή της μέσα από την χρησιμότητα του επιχειρηματικού σχεδίου.

Προγραμματισμός

Στο επόμενο στάδιο, μετά την συγκρότηση των ομάδων εργασίας και αφού η κάθε ομάδα έχει επιλέξει την επιχειρηματική ιδέα που θέλει να αναπτύξει, πραγματοποιείται ο προγραμματισμός των διαδικασιών και η διαμόρφωση του συμβολαίου συνεργασίας του Project. Το συμβόλαιο συνεργασίας συμπεριλαμβάνει τους βασικούς κανόνες του Project και αποτελεί σημείο αναφοράς για όποιο πρόβλημα προκύψει (Κόκκος, 1998). Βασικοί κανόνες του συμβολαίου συνεργασίας είναι η συμμετοχή όλων, ο αλληλοσεβασμός, η αλληλεγγύη, η αλληλοβοήθεια, η τήρηση του χρονοδιαγράμματος και φυσικά η δέσμευση τήρησης του ίδιου του συμβολαίου συνεργασίας κατά την διάρκεια των εργασιών του project από όλους.

Η διαμόρφωση και η δέσμευση τήρησης του συμβολαίου συνεργασίας, κρίνεται απαραίτητη προϋπόθεση για την συνέχεια και την ολοκλήρωση των εργασιών του Project, ενώ τονίζει την ισότιμη υποχρέωση και ευθύνη των μελών της κάθε ομάδας για συμμετοχή μέσα στην ομάδα και για την διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος. Το επιχειρηματικό σχέδιο γίνεται από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους για να γνωρίσουν, να μάθουν και να έρθουν πιο κοντά με την δική τους επιχειρηματική ιδέα.

Ο προγραμματισμός των εργασιών περιλαμβάνει την διερεύνηση όλων των παραμέτρων που αφορούν την συγκέντρωση, και ανάλυση όλων των στοιχείων και των μέσων, που κρίνονται απαραίτητα για την μετατροπή της επιχειρηματικής ιδέας σε λειτουργική επιχειρηματικότητα. Η δραστηριότητα του κάθε μέλους της ομάδας στη συγκέντρωση του υλικού δεν έχει όρια, ο καθένας μπορεί να συνεισφέρει όσο και μέχρι το βαθμό που μπορεί.

Κατά την διάρκεια των εργασιών του project οι εκπαιδευόμενοι θα αναπτύξουν ως επιχειρηματική ιδέα μια δραστηριότητα που σχετίζεται με τον δημιουργικό ελεύθερο χρόνο. Το επιχειρηματικό εγχείρημα αφορά μια σελίδα που θα λειτουργεί ως διαδικτυακή εφημερίδα, της οποίας την επιμέλεια και την απόλυτη ευθύνη θα έχει η ομάδα φοιτητών που την δημιούργησε.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφέρουμε ότι η μέχρι τώρα διαδικασία, δηλαδή η επιλογή και ο τρόπος εισήγησης του θέματος, η συγκρότηση της ομάδας και ο σχεδιασμός των εργασιών, έχουν συνολική διάρκεια 3 διδακτικές ώρες.

4. Ερωτήματα και Θεματικές ενότητες

Πριν οι εκπαιδευόμενοι αναλάβουν εργασία, κρίνεται απαραίτητη η συζήτηση ώστε να δοθούν διευκρινήσεις, να διατυπωθούν τυχόν απορίες και θα συζητηθούν οι υποενότητες του project. Επίσης συζητούνται θέματα που αφορούν τις πηγές και τα μέσα πληροφόρησης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, όπως και οποιοδήποτε άλλο μπορεί να σχετίζεται με την εξέλιξη του project και να συμβάλει στη διαμόρφωση της επιχειρηματικής ιδέας σε σχέδιο. Βασική τεχνική για την διερεύνηση του project είναι η βιβλιογραφική έρευνα στο διαδίκτυο ή σε βιβλιογραφικές πηγές, όμως οι γνώσεις, τα βιώματα, η εργασιακή εμπειρία, ακόμη και η φαντασία των ιδίων των εκπαιδευομένων είναι σημαντικοί παράγοντες που μπορούν να συμβάλουν εξίσου στην διαμόρφωση των αποτελεσμάτων. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί, ότι το ζητούμενο αποτέλεσμα δεν είναι να παρουσιαστεί μια βιβλιογραφική έρευνα, αλλά ένα επιχειρηματικό σχέδιο που θα περιέχει τις εμπνεύσεις και τα οράματα των εκπαιδευομένων.

Η κάθε ομάδα πρόκειται να συγκεντρώσει και να επεξεργαστεί όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την σύνταξη του επιχειρηματικού σχεδίου σε έντυπη μορφή, το οποίο και θα αποτελεί το τελικό προϊόν του project και πρέπει να περιγράφει μια ολοκληρωμένη επιχειρηματική πρόταση εφικτή και ρεαλιστική. Επίσης η κάθε ομάδα καλείται να δώσει έναν τίτλο στο δικό της επιχειρηματικό σχέδιο, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται σε γραπτή μορφή, όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την έναρξη και λειτουργία μιας επιχείρησης.

Οι υποενότητες του project στην συγκεκριμένη περίπτωση, είναι τα μέρη του επιχειρηματικού σχεδίου και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται πριν την συγγραφή του για την διερεύνηση της επιχειρηματικής ιδέας και τον επιχειρηματικό σχεδιασμό. Στο σημείο αυτό εισάγεται η έννοια της επιχειρηματικής δραστηριότητας, η οποία αφορά την εφαρμογή μιας επιχειρηματικής ιδέας στην πράξη, για την υλοποίηση της οποίας θεωρείται απαραίτητο το επιχειρηματικό σχέδιο. Αρχικά δίδεται ένα κενό προσχέδιο του επιχειρηματικού σχεδίου, το οποίο φυσικά αποτελεί το θέμα του project και γίνεται αναφορά στις ενέργειες που κρίνονται απαραίτητες για τον σωστό σχεδιασμό του. Η βασική δομή του επιχειρηματικού σχεδίου φαίνεται στον Πίνακα 2 και οι βασικές υποενότητες του project είναι το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον, το σχέδιο διοίκησης και το χρηματοοικονομικό πλάνο της επιχείρησης.

Το πρώτο βασικό ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι ότι αφορά την επιχειρηματικότητα, την επιχειρηματική ιδέα, την επιχειρηματική ευκαιρία και πως όλα αυτά συνδέονται με το επιχειρηματικό σχέδιο. Η τεχνική που ενδείκνυται για να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα είναι η μελέτη περίπτωσης, διότι δίνει την δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να εξετάσουν πραγματικές περιπτώσεις επιχειρηματικών ιδεών που έγιναν πράξη. Τα ερεθίσματα που προκύπτουν μέσα από την μελέτη πραγματικών περιπτώσεων και την συζήτηση μεταξύ των εκπαιδευόμενων, είναι σημαντικά για την ολοκλήρωση του επιχειρηματικού σχεδίου.

Ακόμη ένα θέμα που κρίνεται απαραίτητο να διευκρινιστεί στην φάση αυτή είναι η σημασία της καινοτομίας και πως αυτή συνδέεται με την επιχειρηματική δραστηριότητα. Η καινοτομία στην επιχειρηματικότητα παίζει καθοριστικό ρόλο και θεωρείται ζωτικής σημασίας για την επιτυχία του επιχειρηματικού σχεδίου. Αρχικά δίνεται ο ορισμός της καινοτομίας και κατ' επέκταση της καινοτόμου ιδέας μέσα από την εκπαιδευτική τεχνική του καταγισμού ιδεών, ενώ ακολουθεί η μελέτη 3

διαφορετικών περιπτώσεων ώστε να διασαφηνιστεί η σχέση της καινοτομίας με την τεχνολογία. Η μελέτη περίπτωσης μπορεί να αναφέρεται σε οτιδήποτε προϊόν αλλά για το συγκεκριμένο Project θα βοηθούσε ιδιαίτερα αν επρόκειτο για προϊόντα παροχής πληροφόρησης μέσω διαδικτύου, που καινοτόμησαν και πέτυχαν επιχειρηματικά (Ιακωβίδου 2015).

Στη συνέχεια οι εκπαιδευόμενοι θα δημιουργήσουν ένα χάρτη εννοιών που θα περιλαμβάνει όλα τα βήματα που ακολούθησαν οι καινοτομίες στις περιπτώσεις που μελέτησαν από τη γέννηση και την αξιολόγηση τους, μέχρι την εφαρμογή και τη διαχείριση τους στον επιχειρηματικό στίβο. Εννοείται ότι η διαδικασία αυτή γίνεται προκειμένου να ακολουθήσει συζήτηση σχετικά με το θέμα του project, με σκοπό οι εκπαιδευόμενοι να αξιοποιήσουν τις γνώσεις τους και να παράγουν άποψη σχετικά με τις δικές τους επιχειρηματικές ιδέες. Μετά τη συζήτηση, ακολουθεί η εισήγηση, όπου συνοψίζονται τα αποτελέσματα της συζήτησης και δίνονται κάποιες κατευθυντήριες γραμμές. Είναι πολύ σημαντικό σε αυτό το στάδιο, να διατυπωθούν όλα όσα ισχύουν για τα επιχειρηματικά μοντέλα για τις ιστοσελίδες όπως αναφέρονται στο θεωρητικό πλαίσιο, σύμφωνα με το οποίο, τα έσοδα, στις δημοσιογραφικές σελίδες, προκύπτουν από χορηγίες ή δωρεές, και όχι από συνδρομές των μελών.

Στην τελική φάση ζητείται από την κάθε ομάδα να δημιουργήσει μια καινοτόμα επιχειρηματική ιδέα λαμβάνοντας υπόψιν ότι ισχύει για τις περιπτώσεις αυτές, με βάση πάντα τις ικανότητες τους και τις γνώσεις που αποκόμισαν μέχρι στιγμής. Έτσι η επιχειρηματική δραστηριότητα που θα αναπτυχθεί από την κάθε ομάδα σε επιχειρηματικό σχέδιο, θα είναι μία επιχειρηματική ιδέα που αφορά ένα επιχειρηματικό μοντέλο σελίδας στο διαδίκτυο με σκοπό να προσελκύσει αναγνώστες και χορηγούς. Η καινοτομία στο συγκεκριμένο εγχείρημα θα είναι ο συνδυασμός της παιδαγωγικής επιστήμης με την δημοσιογραφία, όπου μέσα από την δημοσιογραφική διερεύνηση παιδαγωγικών θεμάτων θα αναπτύξουν σημαντικές πτυχές της προσωπικότητάς τους, θα αρθρογραφούν δημιουργικά στον ελεύθερο τους χρόνο σχετικά με τα ενδιαφέροντά τους, δίνοντάς όμως ένα επιστημονικό υπόβαθρο, εκμεταλλευόμενοι το γνωστικό αντικείμενο των παιδαγωγικών επιστήμων. Η συνολική διάρκεια της ενότητας αυτής που περιλαμβάνει τα ερωτήματα και τις θεματικές ενότητες του project για την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία υπολογίζεται ότι θα έχει διάρκεια 6 διδακτικές ώρες.

5. Υλοποίηση των εργασιών - διάλειμμα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης

Στο στάδιο της υλοποίησης των εργασιών πρόκειται να εφαρμοστούν στην πράξη όλα όσα έχουν προγραμματιστεί και σχεδιαστεί στην προηγούμενη φάση. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι, χωρισμένοι σε ομάδες, θα ξεκινήσουν να διαμορφώνουν σε επιχειρηματική ιδέα την δραστηριότητα που επιλέχτηκε. Σημαντικό για την εκκίνηση ενός επιχειρηματικού σχεδίου είναι η κατανόηση του μοντέλου στρατηγικού προγραμματισμού που συμπεριλαμβάνει την swot analysis, τον business canvas, τις στρατηγικές ανάπτυξης και την έρευνα αγοράς. Οι διαδικασίες του στρατηγικού προγραμματισμού θα λάβουν χώρα στην υλοποίηση των εργασιών του project, ενώ για την μεθοδολογία έρευνας αγοράς δεν πρόκειται να δοθούν ιδιαίτερες διευκρινήσεις διότι θεωρείται ότι οι φοιτητές γνωρίζουν τα θέματα αυτά από άλλες διδακτικές ενότητες.

Η υλοποίηση των εργασιών ξεκινάει με το μοντέλο Στρατηγικού Προγραμματισμού το οποίο περιλαμβάνει την ανάλυση του εξωτερικού και εσωτερικού περιβάλλοντος της επιχείρησης, τον καθορισμό, την εφαρμογή της στρατηγικής και την αξιολόγηση της επιχειρηματικής ιδέας. Η ανάλυση πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων του εσωτερικού περιβάλλοντος, όπως και των ευκαιριών και των κινδύνων του εξωτερικού περιβάλλοντος, πραγματοποιείται προκειμένου να εκτιμήσει η επιχείρηση την κατάσταση που βρίσκεται πριν από την εκκίνηση της. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την Ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού μικρό και μακρό περιβάλλοντος και τα αποτελέσματα συνοψίζονται σε έναν συγκεντρωτικό πίνακα (βλ. Πίνακα 3).

Η ανάλυση του εσωτερικού περιβάλλοντος αφορά στη βελτίωση των πλεονεκτημάτων και στην μείωση των μειονεκτημάτων του εσωτερικού περιβάλλοντος σε σχέση με τις υποδομές, την κουλτούρα και τις γενικότερες αξίες, τις προσδοκίες σε σχέση με τους διαθέσιμους υλικούς και άυλους πόρους, τις ικανότητες, τις ιδιαιτερότητες, τη γνώση και τις πρακτικές των μελών της ομάδας. Η ανάλυση του εξωτερικού περιβάλλοντος αφορά στην αναζήτηση ευκαιριών και διάγνωση κινδύνων, στον άμεσο χώρο δραστηριοποίησης της επιχείρησης σε σχέση με τους ανταγωνιστές, τους προμηθευτές, τους διανομείς, τα υποκατάστατα, τους χρηματοδότες, τους καταναλωτές καθώς και τον ευρύτερο χώρο της κοινωνίας, του πολιτισμού, της πολιτικής, της τεχνολογίας, της μακροοικονομίας και του φυσικού

πλούτου. Η διαδικασία αυτή που ονομάζεται swot analysis, πραγματοποιείται από την κάθε ομάδα ξεχωριστά στο τραπέζι εργασίας, όπου οι εκπαιδευόμενοι συζητούν μεταξύ τους όλες τις παραμέτρους και συνθέτουν τον αντίστοιχο πίνακα.

Αμέσως μετά καθορίζονται η αποστολή, το όραμα, οι στόχοι και η πολιτική ιδεολογία της δημοσιογραφικής ιστοσελίδας. Η διαδικασία αυτή συμβάλει στην εύρεση και επιλογή της στρατηγικής της επιχείρησης και αφορά την επιλογή των στόχων, την ύπαρξη αποστολής και οράματος της επιχείρησης, ενώ αναφέρεται στον προσδιορισμό ποσοτικών στόχων σε συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο. Ο προσδιορισμός των στόχων αφορά συγκεκριμένα προγράμματα και στρατηγικές υλοποίησης και συμπεριλαμβάνει την γενικότερη πολιτική και ιδεολογική προσέγγιση της ιστοσελίδας.

Η αποστολή της επιχειρηματικής ιδέας αφορά το λόγο ύπαρξης της επιχείρησης, την προσφορά στον πολιτισμό και την ενημέρωση των πολιτών, ενώ το όραμα συνήθως αναφέρεται στις προσδοκίες και γενικά θεωρείται κάτι το άπιαστο. Οι στόχοι που αφορούν την εφαρμογή και την αξιολόγηση, συμπεριλαμβάνουν τις διαδικασίες υλοποίησης της επιχείρησης μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο με συγκεκριμένους οικονομικούς πόρους. Οι στόχοι αυτοί είναι μετρήσιμοι και ποσοτικοποιούνται, σε αντίθεση με την αποστολή και το όραμα που εκφράζουν την ιδεολογία και τις αξίες των μελών της ομάδας.

Στο επόμενο στάδιο του επιχειρηματικού σχεδιασμού ακολουθεί ο σχηματισμός του επιχειρηματικού καμβά - business model canvas (βλ. Πίνακας 4). Ο επιχειρηματικός καμβάς περιλαμβάνει όλες τις μεταβλητές που παίζουν ρόλο πριν την δημιουργία του επιχειρηματικού σχεδίου γιατί απεικονίζει όλα τα στοιχεία που παίζουν ρόλο στην επιχειρηματική δραστηριότητα και αναλύονται στη συνέχεια στο επιχειρηματικό σχέδιο. Ο σχεδιασμός του επιχειρηματικού καμβά δημιουργεί το επιχειρηματικό μοντέλο διότι συνδέει την ιδέα με την εφαρμογή και αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την ανάπτυξη και τεκμηρίωση του επιχειρηματικού μοντέλου που πρόκειται να ακολουθήσει η επιχείρηση.

Ο επιχειρηματικός καμβάς συγκεντρώνει στοιχεία και δίνει απαντήσεις σε ερωτήματα που αφορούν την αξία της επιχείρησης για τους πελάτες και τον λόγο προτίμησης τους στο προϊόν της επιχείρησης. Επίσης αποτυπώνει τις αξίες που θέλει να προάγει η

επιχείρηση και τον τρόπο προβολής των αξιών της επιχείρησης στο κοινό. Ακόμη δίνει στοιχεία για το τι πρέπει να κάνει η επιχείρηση για να κρατήσει τη σχέση και την επικοινωνία με τους πελάτες της, ποιοι είναι οι εν δυνάμει πελάτες, ποια είναι η πρόταση αξίας που προσφέρει στους πελάτες της και ποιες πιθανόν είναι οι ανάγκες των πελατών που πρόκειται να καλύψει η επιχείρηση.

Γενικά στον επιχειρηματικό καμβά αποτυπώνονται οι βασικές δραστηριότητες της επιχείρησης, οι βασικοί συνεργάτες, η πρόταση αξίας, η σχέση με τους πελάτες, οι πελάτες, οι βασικοί πόροι, το κανάλι διανομής του προϊόντος, όπως και τα πιθανά έξοδα και τα έσοδα της επιχείρησης. Ακόμη μέσα από τον επιχειρηματικό καμβά εξετάζουμε αν υπάρχει πιθανότητα συνεργασίας με κάποιον παρόμοιο φορέα και ποια κίνητρα θα μπορούσαν να στηρίξουν τις συνεργασίες αυτές.

Στις διεργασίες του project, η κάθε ομάδα πρόκειται να δημιουργήσει τον δικό της καμβά μέσα από συλλογικές διεργασίες και συζήτηση. Σε κάθε ομάδα θα δοθεί ένα κενό προσχέδιο του Πίνακα 4 (βλ. Παράρτημα) το οποίο και θα συμπληρωθεί με τα κατάλληλα στοιχεία. Συνήθως, όπως συμβαίνει και στην πράξη, δίνονται στο κάθε μέλος χαρτάκια τύπου post - it, στα οποία καταγράφονται οι πιθανές ιδέες και τοποθετούνται στο κατάλληλο πεδίο του καμβά. Αφού ολοκληρωθεί αυτό το στάδιο η ομάδα σχολιάζει και επαναπροσδιορίζει τις ιδέες, κάποιες τις απορρίπτει εντελώς, κάποιες τις διορθώνει, ενώ άλλες τις τοποθετεί σε διαφορετικό πεδίο του καμβά.

Η Εφαρμογή στρατηγικής είναι απαραίτητη για τον επιχειρηματικό σχεδιασμό και υποχρεωτικά πρέπει να αναφέρεται στο επιχειρηματικό σχέδιο. Η επιλεγόμενη στρατηγική υλοποιείται μέσα από διαδικασίες προγραμματισμού, σε συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα, με βάση τον προϋπολογισμό της επιχείρησης. Σημαντικό ρόλο για την αποτελεσματική εφαρμογή της στρατηγικής παίζει η επικοινωνία της διεύθυνσης με τα στελέχη της επιχείρησης και η τήρηση των προγραμματισμένων ενεργειών που πρέπει να πραγματοποιηθούν χωρίς να ξεφεύγουν από τον προϋπολογισμό κόστους έναρξης και λειτουργίας της επιχείρησης.

Οι στρατηγικές ανάπτυξης χωρίζονται σε δύο κατηγορίες στις στρατηγικές ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος - cost leadership και στις στρατηγικές μεγέθυνσης. Οι στρατηγικές ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος είναι η στρατηγική ηγεσίας κόστους, η στρατηγική διαφοροποίησης και η στρατηγική εστίασης, ενώ οι

στρατηγικές μεγέθυνσης συμπεριλαμβάνουν την στρατηγική κάθετης και οριζόντιας ολοκλήρωσης, την στρατηγική μεγέθυνσης διαφοροποίησης, την στρατηγική διείσδυσης στην αγορά, την στρατηγική ανάπτυξης της αγοράς, την στρατηγική συμμαχιών, την στρατηγική συγχώνευσης και εξαγοράς και τη στρατηγική διεθνοποίησης.

Στην περίπτωση του επιχειρηματικού σχεδίου που πρόκειται να δημιουργηθεί μέσα από τις διεργασίες του project, η στρατηγική διαφοροποίησης κρίνεται ίσως η πιο κατάλληλη. Η στρατηγική αυτή αφορά την παραγωγή προϊόντος ή υπηρεσίας που διαφέρει ως προς κάποια ποιοτικά χαρακτηριστικά σε σχέση με τους ανταγωνιστές. Η στρατηγική αυτή ενδείκνυται στην περίπτωσή μας διότι χαρακτηρίζεται από σταθερό κοινό που εμπιστεύεται πλήρως την μοναδικότητα του προϊόντος. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συμβάλουν στην εύκολη και γρήγορη καθιέρωση του προϊόντος με τον κίνδυνο όμως σημαντικής αύξησης του κόστους και την απειλή μίμησης και αντιγραφής του προϊόντος.

Ο έλεγχος και η αξιολόγηση της ακολουθούμενης στρατηγικής εκτιμάται σε βάθος χρόνου με την μέτρηση της απόδοσης της επιχείρησης σε σχέση με τους αρχικούς στόχους ενώ πραγματοποιούνται διορθώσεις στην πορεία όπου και αν κρίνεται απαραίτητο. Οι στόχοι που επρόκειτο να μετρηθούν καθορίζονται από την αρχή. Οι ομάδες εργασίας του project, θα πρέπει να επιλέξουν μια στρατηγική και να θέσουν στόχους, η μέτρηση των οποίων θα κρίνει την αποτελεσματικότητα της επιχείρησης σε βάθος χρόνου μετά την έναρξη. Η Στρατηγική Ανάπτυξης και οι στόχοι συναποφασίζονται από την κάθε ομάδα μέσα από συζήτηση, χωρίς να υπάρχει κάποια κατευθυντήρια γραμμή στην πρώτη φάση της υλοποίησης των διεργασιών του project.

Στην συνέχεια οι ομάδες συνεχίζουν την υλοποίηση των εργασιών του project και προχωρούν τον επιχειρηματικό σχεδιασμό. Πριν διαμορφώσει όμως η κάθε ομάδα το τελικό της αποτέλεσμα, επιβάλλεται οι εργασίες να σταματήσουν για λίγο, και να πραγματοποιηθεί υποχρεωτικά ένα διάλειμμα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης.

Στο διάλειμμα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης, όλες οι ομάδες παραθέτουν τα αποτελέσματά τους, τα συζητούν μεταξύ τους και να ανταλλάξουν πληροφορίες. Επίσης στο σημείο αυτό δίνονται διευκρινήσεις σχετικά με κάποιους

χρηματοοικονομικούς δείκτες και τον προϋπολογισμό της επιχείρησης. Έτσι, τονίζεται η σημασία και η έννοια του ισολογισμού της επιχείρησης, δίνονται σχετικές επεξηγήσεις για τα αποτελέσματα χρήσης, το νεκρό σημείο, καθώς και για τους δείκτες κυκλοφοριακής ρευστότητας, δανειακής επιβάρυνσης, άμεσης ρευστότητας και κυκλοφορίας των απαιτήσεων της επιχείρησης.

Η διδακτική τεχνική που ενδείκνυται πέρα από την βιβλιογραφική έρευνα είναι η εισήγηση προκειμένου να δοθούν όλες οι πληροφορίες και οι κατευθύνσεις που κρίνονται απαραίτητες για την ολοκλήρωση των εργασιών του project. Το ζητούμενο σε αυτή τη φάση είναι να υπάρξει ένας κοινός παρονομαστής και για όλες τις ομάδες, ακόμη και αν έχουν δουλέψει με διαφορετικό τρόπο, με την κάθε ομάδα να μπαίνει στην τελική ευθεία για την ολοκλήρωση του project. Η υλοποίηση των εργασιών έχει διάρκεια 13 διδακτικές ώρες από τις οποίες οι 3 διδακτικές ώρες στη μέση περίπου των εργασιών, αποτελεί διάλειμμα ενημέρωσης και ανατροφοδότησης.

6. Παρουσίαση των εργασιών και Αξιολόγηση

Η παρουσίαση όλων των επιχειρηματικών σχεδίων πρόκειται να πραγματοποιηθεί μετά την ολοκλήρωση των εργασιών μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας, όπου όλα τα επιχειρηματικά σχέδια θα παρουσιαστούν από την κάθε ομάδα στις άλλες ομάδες και στον υπεύθυνο εκπαίδευσης. Κατά την διάρκεια της παρουσίασης, όλα τα σχέδια πρέπει να υπάρχουν σε έντυπη μορφή και προαιρετικά μπορεί να δοθεί ένα αντίγραφο σε κάθε ομάδα.

Η παρουσίαση των εργασιών μπορεί να γίνει με την μορφή της εισήγησης, με την χρήση προτζέκτορα ή power point. Επίσης η παρουσίαση των εργασιών μπορεί να γίνει μέσα από παιχνίδι ρόλων αν φυσικά το επιτρέπουν οι συνθήκες. Στην περίπτωση που επιλεγεί το παιχνίδι ρόλων ως τρόπος παρουσίασης, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η δημιουργία του σεναρίου με τους αντίστοιχους ρόλους των επενδυτών και των επιχειρηματιών. Στο σενάριο της παρουσίασης η ομάδα που υποδύεται τους επιχειρηματίες, προσπαθεί μέσα από την παρουσίαση της, να προσελκύσει τους επενδυτές να χρηματοδοτήσουν την πρότασή της. Στο σενάριο του παιχνιδιού ρόλων ορίζεται συνήθως και το ύψος του χρηματικού ποσού που μπορεί να διαθέσει η

ομάδα των επενδυτών σε κάποια επιχειρηματική πρόταση άλλης ομάδας. Η κάθε ομάδα έχει στη διάθεση της 30 λεπτά να παρουσιάσει το επιχειρηματικό της σχέδιο και στο τέλος όλων των παρουσιάσεων, τα μέλη της κάθε ομάδας, συσκέπτονται μεταξύ τους και αποφασίζουν σε ποια πρόταση θα επενδύσουν το κεφάλαιο τους. Την απόφαση τους αυτή την τεκμηριώνουν μέσα στην τάξη και φυσικά ακολουθεί συζήτηση. Η τεχνική αυτή, πέρα από την βιοματική διαδικασία όπου ο εκπαιδευόμενος καλείται να παρουσιάσει και να πείσει για το δικό του επιχειρηματικό όραμα, ενδέχεται να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους να εξοικειωθούν ακόμη περισσότερο με τις έννοιες και το λεξιλόγιο που αφορά την επιχειρηματικότητα.

Στο παιχνίδι ρόλων το υποτιθέμενο σενάριο, συνοδεύεται πάντα από την κάρτα αξιολόγησης του Πίνακα 5 (βλ. Παράρτημα). Στην κάρτα αξιολόγησης, είναι συγκεντρωμένα όλα τα κριτήρια αξιολόγησης μιας επενδυτικής πρότασης, τα οποία βαθμολογούνται ανάλογα από τους επενδυτές προκειμένου στην συνέχεια να καταλήξουν τεκμηριωμένα σε κάποιο αποτέλεσμα.

Τα κριτήρια αξιολόγησης αφορούν το περιεχόμενο του επιχειρηματικού σχεδίου και πιο συγκεκριμένα την ιδέα που αναπτύσσεται μέσα σε αυτό και ισχύουν γενικά για την κρίση ενός επιχειρηματικού σχεδίου. Σημαντικά κριτήρια αξιολόγησης θεωρούνται το που, πότε και πως προβάλλεται η επιχείρηση, τι νέες υπηρεσίες προσφέρει, τι αξία έχει το περιεχόμενο που θα προσφέρει στο κοινό, τι διαφορετικό θα έχει από αυτό των άλλων ανταγωνιστών, πως μπορούν να δημιουργήσουν σταθερές σχέσεις με το κοινό, πόσο θα κοστίζει κ.τλ.

Αμέσως μετά την παρουσίαση των εργασιών, ακολουθεί η διαδικασία της αξιολόγησης του Project. Κατά την αξιολόγηση παρουσιάζονται και συζητούνται μέσα στην τάξη παρατηρήσεις που καταγράφηκαν από τον υπεύθυνο καθηγητή αλλά και τους εκπαιδευόμενους. Η αξιολόγηση μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας απολογισμός όλων όσων συνέβησαν κατά την διάρκεια των εργασιών και συνήθως ζητείται από τους εκπαιδευόμενους να αναφέρουν γραπτά τις απόψεις τους σχετικά με το βαθμό επίτευξης των στόχων, την λειτουργικότητα των ομάδων, τις δυσκολίες που συνάντησαν, τις εμπειρίες και τα οφέλη που πιστεύουν ότι αποκόμισαν μέσα από την συμμετοχή τους.

Η αξιολόγηση του Project γίνεται με βάση τον χρόνο διάρκειας για την ολοκλήρωση των εργασιών, την επίτευξη των στόχων και τον βαθμό συμμετοχής όλων των μελών της ομάδας. Η αξιολόγηση έχει σκοπό να εκτιμήσει ο καθηγητής και οι εκπαιδευόμενοι το βαθμό που η διαδικασία του Project αποτέλεσε κίνητρο για μάθηση, ανταλλαγή απόψεων και στάσεων για τη δημιουργία μιας ισότιμης και αμοιβαίας επικοινωνίας μέσα στην ομάδα. Επίσης κατά την αξιολόγηση αποτυπώνονται απόψεις για την ομαλή διεξαγωγή των διεργασιών και επισημαίνονται τυχόν λάθη και παραλήψεις που οδήγησαν σε λανθασμένα αποτελέσματα.

Η αξιολόγηση στα Project μεγάλης διάρκειας συνηθίζεται να γίνεται στην αρχή, στη μέση και στο τέλος των εργασιών. Αντικείμενο της αξιολόγησης είναι πάντα οι στόχοι, η ομαλή λειτουργία των ομάδων, ο βαθμός ανάπτυξης των ικανοτήτων των εκπαιδευομένων, η ποιότητα της εργασίας και του τελικού προϊόντος, ο βαθμός συμμετοχής των ατόμων και γενικότερα η αποτελεσματικότητα του Project στην υλοποίηση των στόχων. Η παρουσίαση και η αξιολόγηση των εργασιών υπολογίζεται ότι έχει διάρκεια 3 ώρες.

Γ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Το σχέδιο διδασκαλίας που περιεγράφηκε παραπάνω αφορά την διδασκαλία του επιχειρηματικού σχεδιασμού με την μέθοδο του Project και αποτελείται ως επί το πλείστον, από συμμετοχικές τεχνικές εκπαίδευσης. Αποτελέσματα από την εφαρμογή του συγκεκριμένου σχεδίου διδασκαλίας στην διδακτική πράξη δεν υπάρχουν διαθέσιμα καθότι το συγκεκριμένο σχέδιο διδασκαλίας δημιουργήθηκε χωρίς να έχει εφαρμοστεί στην πράξη. Υπάρχει ωστόσο παλαιότερη δημοσίευση όπου η μέθοδος του Project έχει εφαρμοστεί στην εκπαίδευση ενηλίκων για την διδασκαλία του επιχειρηματικού σχεδίου δίνοντας θετικά αποτελέσματα (Ιακωβίδου, 2015).

Για την επιλογή του εκπαιδευτικού υλικού και των τεχνικών εκπαίδευσης, πραγματοποιήθηκαν ενέργειες, όπως είναι η μελέτη εγχειριδίων καινοτομίας και συγγραμμάτων συμμετοχικών τεχνικών στην εκπαίδευση. Οι τεχνικές και το υλικό διδασκαλίας, είναι δυο παράγοντες που λειτούργησαν συμπληρωματικά ο ένας με τον άλλο, ώστε να καθοριστεί η τελική μορφή του Project. Το σχέδιο διδασκαλίας με την μέθοδο του Project είναι συνολικής διάρκειας 25 ωρών και έχει σκοπό να διδάξει επιχειρηματικό σχεδιασμό σε ενήλικες φοιτητές των Παιδαγωγικών επιστημών. Το

βασικό κριτήριο για την διαμόρφωση του σχεδίου και την επιλογή της μεθόδου, ήταν η καταλληλότητα της μεθόδου για όλους τους εκπαιδευόμενους, ανεξάρτητου φύλου, ηλικίας και επίπεδου γνώσεων σχετικά με το θέμα. Ο χρόνος που διατέθηκε για όλο το project άλλα και για την κάθε ενότητα ξεχωριστά θεωρήθηκε ο ιδανικός ώστε να διατηρεί ζωντανό το ενδιαφέρον και την αυθόρμητη έκφραση των εκπαιδευόμενων, δίνοντας τους ταυτόχρονα την δυνατότητα να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις και πρωτοβουλίες, μέσα στη σταθερή ροή των διεργασιών του project με σκοπό την εκπλήρωση των στόχων και την κατάκτηση της γνώσης.

Η δημιουργία ενός επιχειρηματικού σχεδίου αποτελεί εκ των πραγμάτων μια πολύπλοκη διαδικασία και προϋποθέτει την μελέτη πολλών παραμέτρων. Το να οργανώσεις μια επιχειρηματική ιδέα και να την αναλύσεις σε βάθος απαιτεί την διερεύνηση τουλάχιστον δυο επιστημονικών πεδίων, των οικονομικών επιστημών και του αντικειμένου δραστηριότητας της επιχείρησης. Στο συγκεκριμένο σχέδιο εκτός από το πεδίο των οικονομικών επιστημών, χρειάστηκε η διερεύνηση επιχειρηματικών μοντέλων που υπάγονται στο πεδίο της επικοινωνίας και της πληροφόρησης. Στην πράξη όμως για ένα επιτυχημένο επιχειρηματικό σχέδιο χρειάζεται η συνδρομή πολλαπλών παραγόντων, ώστε η πρόταση να έχει επενδυτικό ενδιαφέρον.

Η επενδυτική πρόταση που πραγματεύεται ο επιχειρησιακός σχεδιασμός μέσα από τις διεργασίες του Project αφορά την δημιουργία μιας ιστοσελίδας, όπου οι φοιτητές θα μπορούν να αρθρογραφούν με σκοπό να προσελκύσουν χορηγούς και αναγνώστες, αξιοποιώντας δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο τους. Οι διαδικασίες του Project ως μέθοδος διδασκαλίας βασίζονται στην ομαδική εργασία, στις συμμετοχικές τεχνικές, ενώ στην τάξη για τις ανάγκες του project δημιουργούνται τραπέζια εργασίας, όσα και οι ομάδες εργασίας, τα οποία επιθυμητό είναι να τοποθετηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε όλες οι ομάδες να μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους και να έχουν ορατότητα στον πίνακα.

Ο πίνακας είναι το μέσο που χρησιμοποιήθηκε κυρίως καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας, διότι η χρήση του ως μέσο διδασκαλίας βοηθά στην άμεση παρουσίαση μηνυμάτων και συμβάλει καταλυτικά στη σύνθεση των απόψεων των εκπαιδευόμενων. Στον πίνακα μπορούν εύκολα να αποτυπωθούν και να προβληθούν όλες οι λέξεις κλειδιά της κάθε ενότητας και με αυτό τον τρόπο υπάρχει μια συνεχής οπτική επαφή των εκπαιδευόμενων με το αντικείμενο, συμβάλλοντας στην εύκολη

και αποτελεσματική μάθηση. Στον πίνακα καταγράφονται όλες οι απόψεις και οι γνώμες των εκπαιδευομένων στον καταγισμό ιδεών και σημειώνονται όλες οι λέξεις κλειδιά κατά τη διάρκεια της συζήτησης και της εισήγησης. Εκτός από τον πίνακα, ενδέχεται να χρησιμοποιηθεί έντυπο υλικό, για την τεχνική της μελέτης περίπτωσης, ενώ στον σχεδιασμό της διδασκαλίας δεν συμπεριλαμβάνονται προβολές με τη χρήση του power point. Η χρήση τέτοιων μέσων διδασκαλίας, όπως το power point, όσο και αν βοηθάνε στην εκπαιδευτική διαδικασία, αρκετές φορές αποδυναμώνουν τη φαντασία και την έμπνευση, γιατί δημιουργούν συνθήκες που δεν ευνοούν τη θετική αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευομένων. Βέβαια η όλη διαδικασία εκπαίδευσης, μπορεί να τροποποιηθεί ως προς τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας με τη χρήση προβολών του power point εάν αυτό κρίνεται απαραίτητο, ειδικά σε περιπτώσεις που επιβάλλεται η προβολή τηλεοπτικού υλικού ή πλοήγηση στο διαδίκτυο.

Αν κρίνεται απαραίτητο και εφόσον υπάρχει η δυνατότητα, μπορεί να πραγματοποιηθεί πλοήγηση σε κάποια σχετική σελίδα στο διαδίκτυο με σκοπό την εφαρμογή της διδακτικής τεχνικής της μελέτης πεδίου. Η μελέτη πεδίου συναντάται συχνά στα Project και βοηθά τον εκπαιδευόμενο να αποκτήσει θετική στάση και ενδιαφέρον για τον τόπο επίσκεψης. Στην περίπτωση της δημοσιογραφικής σελίδας, η μελέτη πεδίου αφορά την μετάβαση των εκπαιδευομένων σε περιβάλλοντα που σχετίζονται με το γνωστικό αντικείμενο στο διαδίκτυο.

Σε γενικές γραμμές ο υπεύθυνος καθηγητής σε όλη την διάρκεια των εργασιών του project, θα πρέπει να είναι σε ετοιμότητα να αντιμετωπίσει προβλήματα και δυσκολίες που πιθανόν θα προκύψουν. Οι δυσκολίες μπορεί να προκληθούν από την συμπεριφορά των μελών μιας ομάδας και οφείλονται συνήθως σε ψυχολογικά αίτια, σε έντονες αντιπαράθεσεις, σε προβλήματα επικοινωνίας μέσα στην ομάδα καθώς και από άλλους απρόβλεπτους παράγοντες. Τέτοιου είδους καταστάσεις θεωρούνται πολύ συχνό φαινόμενο τόσο στην πράξη όσο και στην εφαρμογή της μεθόδου και έχουν ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση ή ακόμη και την αναβολή των εργασιών ολοκλήρωσης του project (Ιακωβίδου, 2015).

Για την καλή πρόληψη από τέτοιου είδους καταστάσεις δίνεται μεγάλη προσοχή στο συμβόλαιο συνεργασίας, στην παρουσίαση και επιλογή των θεμάτων, στην οργάνωση των εργασιών, στη σύσταση των ομάδων και στη δημιουργία κλίματος συνεργασίας και αλληλεγγύης μέσα στην ομάδα. Επίσης για την ομαλή διεξαγωγή των εργασιών

επιβάλλεται κάποιες φορές να υπάρξουν τροποποιήσεις στον αρχικό σχεδιασμό όσο καλή και αν είναι η οργάνωση του project. Η μέθοδος του Project από τη φύση της αποτελεί μια ευέλικτη διεργασία μάθησης που μπορεί να πραγματοποιηθεί με πολλούς τρόπους και επιβάλλεται να υπάρχουν εξ αρχής, διαθέσιμες πιθανές τροποποιήσεις και εναλλακτικές λύσεις στον αρχικό σχεδιασμό.

Το project, πρέπει πάντα να μπορεί να τροποποιηθεί, ως προς το στάδιο του προγραμματισμού των εργασιών, στην περίπτωση που οι εκπαιδευόμενοι δεν θελήσουν να συμμετέχουν στις ομαδικές διεργασίες ή στην περίπτωση διακοπής των διεργασιών. Η επιτυχία της μεθόδου δεν είναι εξασφαλισμένη και πρέπει να υπάρχει πάντα ένα δεύτερο σχέδιο διδασκαλίας βασισμένο σε παραδοσιακές μεθόδους, σε περίπτωση που η μέθοδος του project δεν αποδώσει. Στο πλαίσιο των εργασιών του project υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να χαθεί ή να στραφεί το ενδιαφέρον της ομάδας σε άλλη κατεύθυνση. Για τον λόγο αυτό, επιβάλλεται να υπάρχει πάντα σε ετοιμότητα, μια σειρά από τροποποιήσεις, εναλλακτικές λύσεις, έντυπο υλικό, ερωτήσεις, παρεμβάσεις ή αναφορές, πάντα σχετικές με το θέμα, ώστε να μπορεί να ενεργοποιηθεί ξανά το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων (Βασάλα, 2011).

Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η μέθοδος του Project δεν έχει σαφή όρια και οι ώρες που δίδονται στο σχέδιο διδασκαλίας είναι ενδεικτικές. Έτσι, μπορεί κάποιο στάδιο να διαρκέσει περισσότερο ή λιγότερο. Ακόμη υπάρχει η πιθανότητα όλες οι διεργασίες του Project να ολοκληρωθούν πολύ σύντομα και σε αυτή την περίπτωση κρίνεται αναγκαία η κατάλληλη προετοιμασία από την μεριά του καθηγητή, ώστε να υπάρχει διαθέσιμο επιπλέον υλικό για μελέτη σχετικό με την θεματολογία του Project, με αποτέλεσμα να μπορούν οι εκπαιδευόμενοι να μελετήσουν επιπλέον θεματικές ενότητες.

ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

A. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το σχέδιο διδασκαλίας που πραγματεύεται η παρούσα εργασία αναφέρεται στην διδασκαλία του επιχειρηματικού σχεδιασμού με την μέθοδο του project και

αποτελείται ως επί το πλείστον, από συμμετοχικές τεχνικές εκπαίδευσης. Αποτελέσματα έρευνας από την εφαρμογή του συγκεκριμένου σχεδίου διδασκαλίας στην διδακτική πράξη δεν υπάρχουν διαθέσιμα καθότι το συγκεκριμένο σχέδιο διδασκαλίας δεν εφαρμόστηκε ακόμα στην πράξη. Υπάρχουν όμως προηγούμενες παρουσιάσεις σε επιστημονικά συνέδρια, βασισμένα στις εφαρμογές των συμμετοχικών τεχνικών και της μεθόδου project για την διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση ενηλίκων, με θετικά αποτελέσματα (Ιακωβίδου, 2015).

Το ενδιαφέρον για την επιχειρηματικότητα, που εντάσσεται στο πεδίο των οικονομικών επιστήμων έχει αρχίσει να κερδίζει ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων, οι οποίοι πλέον θεωρούν ότι, οι βασικές γνώσεις στο πεδίο αυτό, αποτελούν σημαντικό εφόδιο για την αγορά εργασίας και κρίνονται απαραίτητες για τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας. Το συγκεκριμένο project, μετά την εφαρμογή του, φιλοδοξεί να επιβεβαιώσει ότι οι συμμετοχικές τεχνικές εκπαίδευσης και η μέθοδος project είναι πολύτιμα εργαλεία στην σύγχρονη εκπαίδευση για την διδασκαλία της επιχειρηματικότητας. Έτσι, μέσα από τις διεργασίες του συγκεκριμένου project, οι εκπαιδευόμενοι θα έρθουν σε επαφή με την συνολική διαδικασία εκπόνησης ενός επιχειρηματικού σχεδίου, αναπτύσσοντας μια επιχειρηματική ιδέα στρατηγικής χαμηλού ρίσκου, που κρίθηκε ιδανική και ενδιαφέρουσα για την περίπτωση των φοιτητών. Η επιχειρηματική ιδέα που επιλέχθηκε θα μπορούσε να αποτελέσει στο μέλλον μια ενδιαφέρουσα πρόταση για την εκπαίδευση των φοιτητών σε θέματα καινοτομίας και επιχειρηματικότητας, μέσα από σχέδια διδασκαλίας, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω σε αυτή την εργασία.

Μετά την εφαρμογή του συγκεκριμένου project οι εκπαιδευόμενοι αναμένεται να έρθουν πιο κοντά στην δημιουργική επιχειρηματικότητα και να αισθάνονται μεγαλύτερη σιγουριά και ετοιμότητα να προβούν σε ένα επιχειρηματικό διάβημα. Εκτός από την επίτευξη των στόχων του project, που αρχικά είχαν τεθεί και σχετίζονται με τον επιχειρηματικό σχεδιασμό, το συγκεκριμένο σχέδιο διδασκαλίας ευελπιστεί να δώσει ερεθίσματα για θέματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, μέσα από ένα απλό επιχειρηματικό εγχείρημα στρατηγικής χαμηλού ρίσκου.

Οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, παίζουν σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο της καθημερινότητας του ατόμου και τείνουν να χαρακτηρίζονται από μεγάλη μαζικότητα ειδικά μέσα από την χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας. Η εφαρμογή της επιχειρηματικής ιδέας που πραγματεύεται το επιχειρηματικό σχέδιο του project, προσφέρει την δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να διαμορφώσουν ένα πρόγραμμα δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου, το οποίο θα έχουν την προοπτική να συνεχίσουν στο μέλλον, αξιοποιώντας κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τον ελεύθερο χρόνο τους. Η διαχείριση του ελεύθερου χρόνου σχετίζεται με την ανάπαυση, την ψυχαγωγία και την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Με τη δυνατότητα ανάπτυξης της προσωπικότητας που παρέχει το συγκεκριμένο project, οι εκπαιδευόμενοι θα είναι σε θέση να δεχτούν ερεθίσματα ώστε να ολοκληρώσουν την προσωπικότητά τους, καλλιεργώντας γνώσεις και ανταλλάσσοντας ιδέες ανάλογα με τις ιδιαίτερες προσωπικές τους ανάγκες και τα ενδιαφέροντα τους. Οι σπουδές ελεύθερου χρόνου είναι ένα αντικείμενο που σχετίζεται με τις πολιτισμικές σπουδές, καθώς και με ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων όπως η μαγειρική, οι εκδρομές, οι επισκέψεις σε μνημεία, η χρήση του διαδικτύου, ο κινηματογράφος, ο χορός, η μουσική, το διάβασμα και ο αθλητισμός.

Είναι σημαντικό οι εκπαιδευόμενοι μετά την ολοκλήρωση των εργασιών του project να μπορούν να εξετάζουν ένα ζήτημα σφαιρικά, να παρατηρούν, να παράγουν άποψη, να χρησιμοποιήσουν δημιουργικά την φαντασία τους, συνδυάζοντας γνώσεις από διαφορετικά πεδία. Άλλωστε η μέθοδος project είναι μια ευέλικτη, ανοιχτή μαθησιακή διαδικασία, κατάλληλη για όλους, όπου μέσα από την ομαδική εργασία, την ενεργή συμμετοχή, την παρατήρηση και την ανταλλαγή απόψεων, οι εκπαιδευόμενοι κατακτούν την γνώση με αποτέλεσμα την επίτευξη των στόχων.

Η εργασία αυτή ως διδακτική πράξη επιδιώκει να αποτελέσει μια ολοκληρωμένη πρόταση διδασκαλίας του Επιχειρηματικού σχεδιασμού, με τη μέθοδο του project, μέσα από συμμετοχικές τεχνικές εκπαίδευσης, ακόμη και σε ομάδες του πληθυσμού που δεν έχουν άμεση σχέση με αυτό το αντικείμενο. Το συγκεκριμένο project έχει στόχο να συμβάλει καταλυτικά στην ενίσχυση της εκπαίδευσης για την επιχειρηματικότητα, καλύπτοντας τις ανάγκες, όχι μόνο των εκπαιδευομένων αλλά και της σύγχρονης κοινωνίας. Ο επιχειρηματικός σχεδιασμός είναι ένα αντικείμενο που μελετά η οικονομική επιστήμη και αποτελεί χρήσιμο εργαλείο για έναν

πτυχιούχο Παιδαγωγικών επιστήμων υπό την έννοια ότι εξετάζει το σύνολο των ενσυνείδητων και οργανωμένων ενεργειών όπου άτομα ή ομάδες καταβάλλουν προκειμένου να ικανοποιούν τις ανάγκες τους. Το σχέδιο διδασκαλίας αυτό, μπορεί μεν να απευθύνεται σε φοιτητές των Παιδαγωγικών Σχολών, αλλά σιγουρά μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις περιπτώσεις στην εκπαίδευση ενηλίκων, ακόμη και αν δεν προϋπάρχει κάποια άλλη γνώση σχετικά με την επιχειρηματικότητα. Η εκπαίδευση ενηλίκων μπορεί να προσφέρει δυνατότητες και ευκαιρίες στους εκπαιδευόμενους, ανοίγοντας νέους ορίζοντες και προοπτικές για μια καλύτερη ζωή. Έτσι λοιπόν, το σχέδιο αυτό, δεν δημιουργήθηκε αποκλειστικά, για να προάγει τη διδασκαλία του επιχειρηματικού σχεδιασμού με απλό και κατανοητό τρόπο, αλλά δημιουργήθηκε με επιπλέον στόχους ώστε να προάγει αξίες και στάσεις ζωής που σχετίζονται με την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου μέσα από την δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου.

B. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΜΕΛΕΤΗ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί το project που περιγράφει αυτή η εργασία δεν επιδιώκει αποκλειστικά την διδασκαλία του επιχειρηματικού σχεδιασμού αλλά δημιουργήθηκε με επιπλέον στόχους ώστε να προάγει αξίες και στάσεις ζωής που σχετίζονται με την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, την επιχειρηματικότητα και τον ελεύθερο χρόνο. Βασική επιδίωξη της διδασκαλίας και ίσως ο απώτερος σκοπός της εκπαίδευσης είναι η μάθηση των στάσεων. Η μάθηση των στάσεων, όπως αναφέρει ο καθηγητής Γ. Φλουρής (2013), αναφέρεται στην εσωτερική κατάσταση του ατόμου η οποία τείνει να επηρεάζει την επιλογή ή την προτίμησή του για ορισμένα πρόσωπα, πράγματα, γεγονότα ή ορισμένες θέσεις. Ενώ οι στόχοι σε επίπεδο γνώσεων και ικανοτήτων κατατάσσονται στη γνωστική περιοχή, η μάθηση των στάσεων, σε αντίθεση με τα άλλα δυο είδη στόχων, κατατάσσεται στους στόχους που εντάσσονται στην συναισθηματική περιοχή.

Οι αξίες, οι τάσεις και οι διαθέσεις είναι στοιχεία τα οποία επηρεάζουν τις στάσεις του μαθητή, σχετίζονται με την ανάπτυξη της προσωπικότητας του και διαμορφώνουν θετική ή αρνητική στάση απέναντι σε γεγονότα και καταστάσεις.

Πολλοί παράγοντες όπως οι παρέες, οι εξωσχολικές ομάδες και διάφορες οργανώσεις, δημιουργούν συναισθηματικές συνθήκες μαθήσεως ποικίλων στάσεων για την ανάπτυξη συγκεκριμένων δυνατοτήτων του ατόμου. Η δυνατότητα επιλογής για τη στάση που θα ακολουθήσει ο μαθητής προέρχεται μέσα από τη μάθηση των δεξιοτήτων. Έτσι η θετική ή αρνητική συμπεριφορά που αναπτύσσει ο μαθητής απέναντι σε ένα γεγονός ή η μίμηση ενός προτύπου, δημιουργεί ποικίλες εξαρτημένες αντιδράσεις, που είναι οι στάσεις που ακολουθεί ο μαθητής, ο οποίος έχει αποκτήσει δυνατότητες επιλογής αφού πρώτα έχει διαμορφώσει κατάλληλα νοητικές δεξιότητες και γνώσεις (Φλουρής, 2013).

Σύμφωνα με τον Schumpeter (1934), τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων με θετική στάση απέναντι στην επιχειρηματικότητα σχετίζονται με κάποια στοιχεία της προσωπικότητας όπως η εξειδικευμένη γνώση, το ισχυρό, ανήσυχο και δημιουργικό πνεύμα, η ανάγκη για εισαγωγή καινοτομιών, η θέληση για προσφορά στην κοινωνία και η προσωπική ανάπτυξη. Η παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου σχετίζεται με την διαχείριση χρόνου και την ποιότητα ζωής, την ανάπτυξη της προσωπικότητας, την υιοθέτηση στάσεων και δραστηριοτήτων που συντελούν στην εκπλήρωση των προσδοκιών της ζωής (Κωνσταντοπούλου, 2010). Άλλωστε στις προηγμένες κοινωνίες του 19ου και του 20ού αιώνα ο ελεύθερος χρόνος ήταν προνόμιο των ανθρώπων της ανώτερης κοινωνικής τάξης, οι οποίοι συνήθιζαν να αναπτύσσουν δραστηριότητες με σκοπό την ανάπαυση και την ψυχαγωγία. Παρόμοιες συνθήκες επικρατούν και σήμερα, την στιγμή που οι τάξεις των εργατών διαθέτουν συγκριτικά πολύ λιγότερο ελεύθερο χρόνο αναπτύσσοντας δραστηριότητες που τείνουν να ενισχύουν την κατανάλωση και σχετίζονται με τον παθητικό τρόπο ζωής. Οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου είναι ένα θέμα που ενδιαφέρει τους ερευνητές γιατί σχετίζεται άμεσα με την κοινωνική εξέλιξη του ατόμου και τις θεωρίες εργασίας (Κόνιαρης, 2005).

Οι θεωρίες της εργασίας σύμφωνα με την κλασική οικονομική σχολή σκέψης, θεωρούν την εργασία ως τον μοναδικό συντελεστή παραγωγής που παραμένει το κεντρικό σημείο αναφοράς της σύγχρονης κοινωνίας γιατί περιορίζει ή κατευθύνει τις δραστηριότητες του ατόμου και σχετίζεται με την προσωπική ελευθερία. Μέσα από αυτό το project θίγονται με έμμεσο τρόπο, θέματα που σχετίζονται με την ανεργία, το μέλλον και την εξέλιξη του ανθρώπου μέσα στην κοινωνία. Τα θέματα αυτά που

τοποθετούνται στο πεδίο της οικονομικής της εργασίας αφορούν τα σπουδαία κοινωνικοπολιτικά φαινόμενα του χώρου της απασχόλησης που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος άνθρωπος ως άτομο και ως μέλος ομάδων σε σχέση με τους εργοδότες, το κράτος, τα πανεπιστήμια και τους διεθνείς φορείς. Ο τομέας της οικονομικής της εργασίας, έχει παραμεληθεί στην Ελλάδα σημαντικά καθώς ποτέ δεν έχει διδαχθεί σε κάποιον τομέα της εκπαίδευσης, ούτε γίνεται αναφορά σε κάποια διδακτική ενότητα στα θέματα που εξετάζει (Κόνιαρης, 2005).

Η οικονομική της εργασίας σχετίζεται με την Παιδαγωγική του Ελεύθερου χρόνου γιατί αποσκοπεί στην επίτευξη απασχολήσεως, η οποία προάγει την κοινωνική και προσωπική Ελευθερία μέσα από την απασχόληση και τον ελεύθερο χρόνο. Η οικονομική ανάλυση και η εργασιακή πολιτική θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν στις παρεμβάσεις του κράτους και στην άσκηση της κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής για τις επιπτώσεις στο χώρο των δραστηριοτήτων της εργασίας και του ελεύθερου χρόνου. Οι αγώνες των ανθρώπων για την απόκτηση του ελεύθερου χρόνου, στρέφονταν πάντοτε προς κάποια μορφή δίκαιης αναδιανομής του υλικού κεφαλαίου που βρισκόταν συγκεντρωμένο στα χέρια των κεφαλαιοκρατών, γεγονός που στις μέρες μας έχει ξεπεραστεί λόγω των νέων συνθηκών που επικρατούν στην αγορά. Αυτό που χαρακτηρίζει την νέα μορφή επιχειρηματικότητας είναι οι άυλες μορφές κεφαλαίου που επενδύουν σε πρόσβαση και όχι σε πάγιο εξοπλισμό. Στην νέα οικονομία της πρόσβασης η χρήση του διαδικτύου παίζει καθοριστικό ρόλο και η νεοφυής λιτή επιχειρηματικότητα έχει αποκτήσει πλέον διαστάσεις κοινωνικού κινήματος. Η παρούσα εργασία δεν αναπτύσσει απλά ένα επιχειρηματικό μοντέλο μηδενικού οριακού κόστους (Rifkin, 2017), με μια αρθρογραφική ομάδα που θα εργάζεται δωρεάν στο πλαίσιο του ελεύθερου χρόνου. Το επιχειρηματικό αυτό βήμα που περιγράφεται είναι μια ουσιαστική απόδοση της επένδυσης που έχει πραγματοποιήσει ο φοιτητής στην προσωπικότητα του μέσα από τις σπουδές του και επιζητεί να του αποδώσει αξία και αναγνώριση. Είναι ουσιαστικά μια κινητοποίηση της προσωπικότητας για τον μετασχηματισμό της γνώσης σε ένα νέο προϊόν, με σκοπό την προσφορά στην κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αλαχιώτης, Σ. (2002). *Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών θεμάτων, Νο 7, 7-18.* Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Ανδριόπουλος, Κ. (2012). *Οικονομικά για μη οικονομικούς.* Αθήνα : Παπαζήσης.

Βασάλα, Π. (2011). *Η μέθοδος project στην εκπαίδευση. Εκπαιδευτικό υλικό για προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.* χ.τ. Παρασκευή Βασάλα.

Βασάλα, Π. (2013). *Συμμετοχικές Διδακτικές Τεχνικές στη Σύγχρονη Εκπαίδευση.* χ.τ. Παρασκευή Βασάλα.

Διάμαντοπουλος, Π. (2004). *Παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου.* Αθήνα : Παπαζήσης

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης. (χ.χ.). Έντυπο Επιχειρηματικού Σχεδίου. <http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/4718/1323.pdf> (Πρόσβαση στις 15 Μαΐου 2014).

ΕΣΠΑ. (χ.χ.) επίσημος διαδικτυακός τόπος του ΕΣΠΑ 2014-2020 (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης). <https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=2783> (Πρόσβαση στις 15 Μαΐου 2014).

Ευδωρίδης, Γ. (2005). *Οικονομική Σταθεροποίηση και Ανάπτυξη.* Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζυγός.

Ιακωβίδου, Κ. (2015). Το Project στην εκπαίδευση. Η διδασκαλία του επιχειρηματικού σχεδίου με τη μέθοδο Project. *1^ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο Δια Βίου Μάθησης. Ενότητα 7^η, Εργασία, Οικονομία και Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, 27-28 Ιουνίου 2015 (σελ. 42-43).* Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Ανακτήθηκε στις 15 Οκτωβρίου 2017 από <https://llc-ekp-pamak2015.gr/>

Ιακωβίδου, Κ. (2015). Η καινοτομία στην επιχειρηματικότητα μέσα από συμμετοχικές τεχνικές εκπαίδευσης. *1^ο Διεθνές συνέδριο εφαρμοσμένης διδακτικής*

πράξης. *Καινοτόμες Εφαρμογές στη Διδακτική Πράξη, Ενότητα 1^η, Καινοτόμες και εναλλακτικές πρακτικές, προσεγγίσεις και μέθοδοι στη διδακτική, τη διδασκαλία και γενικότερα στην εκπαίδευση*, 27-29 Νοεμβρίου 2015 (σελ. 41-45). Δράμα : Δημοτικό Ωδείο Δράμας. Ανακτήθηκε στις 15 Οκτωβρίου 2017 από <http://www.educircle.gr/synedrio/1o-synedrio-arxiki>

Ιωαννίδης, Σ. (2001). *Επιχείρηση και επιχειρηματικότητα*. Αθήνα : Παπαζήσης.

Καραγιάννης, Η., & Μπακούρος, Ι. (2010). *Καινοτομία – Επιχειρηματικότητα*. Θεσσαλονίκη : Σοφία.

Κέφης, Β., & Παπαζαχαρίου, Π. (2009). *Το επιχειρηματικό όραμα σε Business Plan*. Αθήνα: Κριτική.

Κόκκος, Α. (1998). *Τεχνικές εκπαίδευσης στις Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις. Ανοιχτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*. Πάτρα : ΕΑΠ.

Κόνιαρης, Θ.(2005). *Κοινωνική πολιτική και διοίκηση αναδρομή και προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: Θ. Κόνιαρης ΑΠΘ.

Κόνιαρης, Θ. (2005) *Ειδικά Θέματα, σύγχρονης διδακτικής*. Θεσσαλονίκη: Θ. Κόνιαρης ΑΠΘ.

Κριεμάδης, Α. (2011). *Επιχειρηματικότητα και μικρομεσαίες επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.

Κωνσταντοπούλου, Χ. (2010). *Ελεύθερος χρόνος, μύθοι και πραγματικότητες*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Μπαλάκος, Α., & Πρελορέντζος, Γ. (2003). *Οδηγός σύνταξης Επιχειρηματικού Σχεδίου*. Αθήνα: Ταμείο Ανάπτυξης Νέας οικονομίας.

Πετράκης, Π. (2012). *Επιχειρηματικότητα και Εκπαίδευση*. Αθήνα : Ευρασία.

Τσουλφίδης, Λ. (2004). *Ιστορία Οικονομικής Θεωρίας και Πολιτικής*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστήμιου Μακεδονίας.

Τσουρβάκας, Γ. (2013). *Μάνατζμεντ Επικοινωνιακών και Πολιτιστικών Οργανισμών*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Φλουρής, Γ. (2005). *Η αρχιτεκτονική της διδασκαλίας και η διδασκαλία της μάθησης*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Φλουρής, Γ. & Κασσωτάκης, Μ. (2013). *Μάθηση και διδασκαλία. Σύγχρονες απόψεις για τις διαδικασίες της μάθησης και της μεθοδολογίας της διδασκαλίας*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Χατζηκωσταντίνου, Γ., & Γωνιάδης, Η. (2009). *Επιχειρηματικότητα και καινοτομία*. Αθήνα : Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

Χρυσafiδης, Κ. (2003). *Βιωματική – Επικοινωνιακή Διδασκαλία (Η εισαγωγή της μεθόδου Project στο σχολείο)*. Αθήνα: Gutenberg.

Albarran, A. (μτφρ. Φυλακτάκη Π., επιμ. Τσουρβάκας Γ.). (2004). *Η οικονομία των ΜΜΕ*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Brigge, M.L. (μτφρ. Α. Κάντας & Α. Χαντζή). (2000). *Θεωρίες μάθησης για εκπαιδευτικούς*. 4^η έκδοση. Αθήνα : Πατάκης.

Church, R. (μτφρ. Σταματάκης Ν.). (2005). *Επιχειρηματική δράση και διοίκηση επιχειρήσεων στο συλλογικό έργο των Aldcroft Derek και Ville Simon, Η Ευρωπαϊκή Οικονομία 1750-1914 Θεματική προσέγγιση*. Αθήνα : Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

CIDREE (Σύνδεσμος Παιδαγωγικών Ινστιτούτων της Ευρώπης). (μτφ. Ηλιάδης, Ν. & Γαλανοπούλου, Α.). (1999). *Across the Great Divides, Διεπιστημονική Διδασκαλία και Μάθηση στο Σχολείο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Doyle G. (2014). Re-Invention and Survival: Newspapers in the Era of Digital Multiplatform Delivery. *Journal of Media Business Studies*, 10(4):1-20. Ανακτήθηκε στις 15 Οκτωβρίου 2017 από <http://eprints.gla.ac.uk/89757>

Frey, K. (μτφρ. Κλ. Μάλλιου). (1998). *Η μέθοδος project*. Θεσσαλονίκη: Α/φοι Κυριακίδη.

Hsiang Iris Chyi (2005). Willingness to Pay for Online News: An Empirical Study on the Viability of the Subscription Model. *Journal of Media Economics*, 18(2):131–142. Ανακτήθηκε στις 15 Οκτωβρίου 2017 από https://gichatalas.files.wordpress.com/2009/10/willingness_to_pay_online_news.pdf

Hsiang Iris Chyi (2012). Paying for What? How Much? And Why (Not)? Predictors of Paying Intent For Multiplatform Newspapers. *International Journal on Media Management*, 14(3):227-250. Ανακτήθηκε στις 15 Οκτωβρίου 2017 από [DOI: 10.1080/14241277.2012.657284](https://doi.org/10.1080/14241277.2012.657284)

Huang J. Sonia & Wang Wei-Ching (2014). Application of the Long Tail Economy to the Online News Market: Examining Predictors of Market Performance. *Journal of Media Economics*, 27(3):158-176. Ανακτήθηκε στις 26 Σεπτεμβρίου 2017 από http://dct.nctu.edu.tw/files/faculty_files/fct_15/Huang_2014a.pdf

Naldi L. & Picard G. R. (2012). Let's Start An Online News Site: Opportunities, Resources, Strategy, and Formational Myopia In Startups. *Journal of Media Business Studies*, 9(4): 69-97. Ανακτήθηκε στις 23 Αυγούστου 2017 από http://www.robertpicard.net/files/Naldi_and_Picard.pdf

Paul, T., & Peterson, S. (μετφρ. Γρηγοριάδης Α.). (2008). *Επιχειρηματικός σχεδιασμός για πρωτάρηδες*. Αθήνα : Κλειδάριθμος.

Picard G. R. (2006). Journalism, Value Creation and the Future of News Organizations. *Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy. Working Paper Series*. Spring 4-161.

Picard G. R. (2006). Business Models of Newspaper Publishing Companies. *Where News Research Report No. 1*. IFRA, Darmstadt, Germany. Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2016 από <http://www.robertpicard.net/PDFFiles/IFRAbusinessModels.pdf>

Ries, E. (2013). *Lean Start up*. Αθήνα : Εκδοτικός οίκος Α.Α. Λιβάνη.

Rifkin, J. (2001). *Η νέα εποχή της πρόσβασης*. Αθήνα: Εκδοτικός οίκος Α.Α. Λιβάνη.

Rifkin, J. (2017). *Η Κοινωνία του Μηδενικού Οριακού Κόστους*. Αθήνα : Εκδοτικός οίκος Α.Α. Λιβάνη.

Schumpeter Joseph Alois. (2009). *Essays: On Entrepreneurs, Innovations, Business Cycles, and the Evolution of Capitalism*. Edited by R.V. Clemence. Transaction Publishers London. Originally published 1951 by Addison – Wesley Press.